

Crna Gora
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima

STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE ZA POSTUPANJE SA DJECOM KOJA SU ODVOJENA OD RODITELJA ILI BEZ PRATNJE, SA POSEBNIM AKCENTOM NA PROAKTIVNU IDENTIFIKACIJU POTENCIJALNIH ŽRTAVA I ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

Crna Gora
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima

STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE

ZA

POSTUPANJE SA DJECOM ODVOJENOM
OD RODITELJA ILI BEZ PRATNJE
SA POSEBNIM AKCENTOM NA PROAKTIVNU
IDENTIFIKACIJU POTENCIJALNIH I
ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

Podgorica, 2017. godine

Izdavač:

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima

Pokrovitelj:

Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori

Lektura:

Double L

Priprema i štampa:

MB Grafica

Tiraž:

300 primjeraka

Ovaj dokument nastao je kao rezultat bliske saradnje Ministarstva unutrašnjih poslova - Nacionalne Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima sa Predstavništvom UNICEF-a u Podgorici u okviru realizacije projekta „Izrada standardnih operativnih procedura za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja ili bez pratnje, sa posebnim akcentom na proaktivnu identifikaciju potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima“. Predstavnicima institucija (Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva rada i socijalnog staranja, , Ministarstva zdravlja, Vrhovnog suda, Vrhovnog državnog tužilaštva) i organizacija UNHCR, Crveni krst Crne Gore, koje su bile aktivno uključene u izradi ovog materijala upućujemo posebnu zahvalnost.

SADRŽAJ

Uvod.....	7
Ciljevi.....	9
Osnovna načela.....	9
Međunarodni pravni okvir.....	10
Nacionalni pravni okvir za implemantaciju SOP.....	12
Standardne operativne procedure za postupanje sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje	12
Definicije	13
Primjena standardnih operativnih procedura	15
Primjena principa prioriteta.....	15
SOP, prvi korak - IDENTIFIKACIJA, PRIJAVA I UPUĆIVANJE.....	17
Mjera 1: Inicijalni kontakt sa djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje i njegovo upućivanje u državne institucije	17
Mjera 2: Registracija djece za koju postoji osnovana sumnja da su djeca odvojena od roditelja i bez pratnje	18
Mjera 3: Identifikacija.....	20
Podmjera 3.1 :Intervjuisanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje	21
Podmjera 3.2:Imenovanje staratelja.....	23
Podmjera 3.3:Ovlašćenje pravnog zastupnika.....	24
SOP, drugi korak : NJEGA, INICIJALNA POMOĆ I SMJEŠTAJ	25
Mjera 1: Inicijalna procjena rizika	25
Mjera 2: Procjena zdravstvenog stanja	25
Mjera 3: Procjena potreba	26
Mjera 4: Njega i smještaj.....	27
SOP, treći korak: REGULISANJE BORAVKA.....	29
Mjera 1: Obavješćavanje Ministarstva vanjskih poslova	29
Mjera 2: Pravno savjetovanje i informisanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje u pogledu regulisanja njegovog boravka	30
Mjera 3: Postupci s ciljem regulisanja boravka	30
SOP, četvrti korak: SPAJANJE PORODICE – POVRATAK.....	33
Mjera 1: Identifikacija porodice	33
Mjera 2: Procjena rizika u slučaju donošenja odluke o spajanju porodice	34
Mjera 3: Pronalaženje porodice i informisanje o djetetu odvojenom od roditelja i bez pratnje	36
Mjera 4: Priprema zapovrata odnosno upućivanje u treću zemlju.....	37
SOP, peti korak: INTEGRACIJA U DRUŠTVO	41
Mjera 1: Dugoročni plan pomoći	41
Mjera 2: Socijalna zaštita	42
Mjera 3: Smještaj	42
Mjera 4: Obrazovanje i zdravstvena zaštita	43
ANEKS 1 Indikatori za preliminarnu identifikaciju djece odvojene od roditelja ili bez pratnje.....	45
ANEKS 2 Indikatori za identifikaciju djece odvojene od roditelja ili bez pratnje - žrtava trgovine ljudima.....	46
ANEKS 3 Upustva za državne organe koji prvi dođu u kontakt sa djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje	47
Obrasci za verifikaciju.....	49
Obrasci:	
Obrazac br. 1 Zapisnik o prijemu stranca u Prihvatište	53
Obrazac br. 2 Potvrda o oduzetim stvarima strancu	54
Obrazac br. 3 Prijemni list	55
Obrazac br. 4 Karton stranca.....	56

Popis skraćenica:

SOP	Standardne operativne procedure
UASC,	Djeca odvojena od roditelja i bez pratnje
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
IRC	Međunarodni komitet Crvenog krsta
CRC	Konvencija o pravima djeteta
EU	Evropska unija
SE	Savjet Evrope
UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice
OCD	Organizacija civilnog društva

Lista institucija:

MUP	Ministartstvo unutrašnjih poslova
NKBPTLJ	Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovinu ljudima
MRSS	Ministartsvo rada i socijalnog staranja
CSR,	Centar za socijalni rad
UZI	Uprava za zbrinjavanje izbjeglica
CTA	Centar za tražioce azila
MVP	Ministarstvo vanjskih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MP	Ministartsvo prosvjete

UVOD

“Previše djece je ostalo samo uslijed migrantske i izbjegličke krize. Trenutno je jedan od četiri tražioca azila u Evropi dijete. Od preko milion izbjeglica koliko ih je pristiglo u Evropu tokom 2015. godine, 31% su bila djeca, a 90.000 njih bilo je bez pratnje. Prema djeci-migrantima i izbjeglicama potrebno je ophoditi se i posmatrati ih, prije svega, kao djecu.”¹

Veliki izazov zemljama i uopšte svjetskom poretku u 21. vijeku predstavljaju aktuelne migracije ljudi koji, u želji da izbjegnu previranja u svojim zemljama, nastoje da sebi obezbijede bolji život. Ne radi se privremenom trendu, niti je riječ o privremenoj krizi.²

U tom smislu, posljednjih godina područje Zapadnog Balkana pretrpjelo je do sada nezabilježenu pojavu kretanja migranata i izbjeglica u pravcu Evropske unije. Ovakvo kretanje predstavljalo je izazov kako za zemlje članice Evropske unije, tako i za zemlje kandidate koje se nalaze duž njihovih ruta.³ Sve veći broj izbjeglica i migranata sa prostora izvan ovog regiona, naročito iz Avganistana, Pakistana, Palestine, Sirije, Somalije i Sjeverne Afrike, dolaze iz pravca Turske i/ili Grčke i prolaze dalje preko područja poznatijeg pod nazivom “Zapadno-balkanska ruta.”⁴

U toku 2015. i 2016. godine došlo je do određenih promjena rute i visokog stepena nepredvidivosti nastalih usljed modifikacija u načinu ulaska u zemlju. Primijećeno je da se kretanje migranata i izbjeglica, u regionu i iz regiona, jednim dijelom odvija preko ilegalnih ulaza na graničnim prelazima. Ova neregularna kretanja i transnacionalni kriminal s tim u vezi, poput trgovine ljudima i krijumčarenja migranata, pokreću niz zajedničkih pitanja za sve države duž migracione rute, jer predstavljaju prijetnju za njihovu bezbjednost, negativno utiču na mogućnost zaštite onih kojima je ista neophodna, a osobe u pokretu čine osjetljivim i podložnim riziku od ozbiljnog kršenja ljudskih prava i njihove bezbjednosti. Ovo se naročito odnosi na ugrožene grupe kao što su djeca i žene. Procjenjuje se da je svaki sedmi ilegalni migrant žrtva trgovine ljudima, kao i da 70 procenata od ukupnog broja žrtava čine žene i djeca.⁵

¹ *Izjava Federike Mogherini, visoke predstavnice Unije za spoljne poslove i bezbjednosnu politiku, i potpredsjednice Komisije; Nevena Mimice, komesara za međunarodnu saradnju i razvoj; Dimitrisa Avramopoulou, komesara za migracije, unutrašnje poslove i državljanstvo; Christosa Stylianidesa, komesara za humanitarnu pomoć i upravljanje krizama; Vere Jourou, komesara za pravdu, prava potrošača i rodnu ravnopravnost; te Tibora Navracscsa, komesara za obrazovanje, kulturu, omladinu i sport na Univerzalnom danu djeteta 2016.

² *Izbjeglička i migraciona kriza: prijedlozi za aktivnosti, Samit UN 2016. godine; Michael Ignatieff, Juliette Keeley, Betsy Ribble, Keith Mccammon.

³ *Barbara Bezec, Marc Speer, Marta Stojić Mitrović: „Upravljanje Balkanskom rutom: Makedonija, Srbija i evropski granični režim”, Izdavač: Rosa Lukemburg Stiftung, Jugoistočna Evropa, 2016.

⁴ *IOM, UNHCR Zaštita izbjeglica i međunarodne migracije na Zapadnom Balkanu; Vidi: <http://www.unhcr.org/531d88ee9.pdf>.

⁵ *UNODC, Globalni izvještaj o trgovini ljudima 2016

Iako Crna Gora za sada nije pogođena talasom migranata, veoma je važno da državne institucije koje su odgovorne za zaštitu prava migranata, ali i bezbjedonosne strukture, imaju na raspolaganju, kako adekvatnu zakonsku regulativu, tako i druge procedure i obučeni kadar. Ovo je pogotovo značajno, imajući u vidu da je u Direkciji za azil u periodu između 2007. godine i oktobra 2017. godine zahtjev za azil podnijelo 357 maloljetnih lica, od kojih su 28 maloljetnici bez pratnje. Istovremeno, od usvajanja Zakona o azilu, jednom maloljetnom licu bez pratnje⁶ priznat je status izbjeglice, dok je dvojici maloljetnika bez pratnje odobrena dodatna zaštita.⁷

Ovo je naročito važno jer su tokom masovnih migracija djeca izložena visokom riziku da budu odvojena od svojih porodica i samim tim im je uskraćena mogućnost adekvatne brige i njege. Izgubivši zaštitu roditelja, odnosno staratelja, uslijed ovakvih okolnosti ta djeca u većini slučajeva trpe zlostavljanje, zanemarivanje, eksploataciju i nasilje, pa se tako povećava stepen njihove ranjivosti. Uslijed migracija često dolazi do prekida u funkcionisanju socijalnih struktura i mehanizama zaštite koji se obično obezbjeđuju od strane države, zajednice i porodice.⁸ Na svom putovanju do Evrope, naročito nakon zatvaranja balkanske migrantske rute, maloljetnici bez pratnje često bivaju krijumčareni jer je to jedini način da nastave putovanje i da kao takvi postaju izloženi velikom riziku da postanu i žrtve trgovine ljudima.⁹ Trgovina ljudima je ovdje zastupljena u više oblika, od kojih su najčešći seksualna eksploatacija i neplaćeni rad; ali ima i drugih oblika eksploatacije, poput krijumčarenja droge i oružja, koji ne samo da se dešavaju tokom putovanja, već i nakon dolaska u Evropu. Uslijed neprepoznavanja ovakvih pojava i nepostojanja sistema podrške u zemljama duž migracionih ruta s jedne, odnosno uslijed pritiska od strane roditelja da se pošalje novac, a ponekad čak i zbog sujevjerja, s druge strane, maloljetnici bez pratnje postaju vrlo osjetljivi i lako potpadaju pod uticaj trgovaca ljudima.

Država prijema, kao glavni nosilac dužnosti, dakle, ima ukupnu odgovornost da osigura pravilno sprovođenje standardnih operativnih procedura i na taj način zaštititi i promoviše najbolje interese djece tokom migracija.

Dakle, kreiranje i razvoj odgovarajućih smjernica je od vitalnog značaja za realizaciju ukupnih aktivnosti na ovom planu, u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

Uz već usvojene Smjernice za postupanje sa maloljetnim migrantima bez pratnje i drugim ranjivim grupama¹⁰ i uz potpisani Sporazumom o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima¹¹, ovaj materijal pruža jasne i precizne operativne procedure koje definišu odgovornost pojedinačnih učesnika institucija i organizacija uključenih u procese identifikacije, pomoći, zaštite i reintegracije lica osjetljivih posebno na rizik od trgovine ljudima, kroz matricu odgovora na pitanja: **ŠTA, KO, KADA I KAKO.**

Napomena: ovaj materijal se isključivo odnosi na postupanje prema djeci odvojenoj od roditelja i bez pratnje duž migracionih ruta.

Riječi i pojmovi koji imaju rodno značenje korišćeni u ovom materijalu odnose se jednako na muški i ženski rod bez obzira jesu li korišćeni u muškom ili ženskom rodu.

⁶ *Od ustanovljenja sistema azila 2006. do 2017. godine, prema podacima Direkcije za azil, podnijeto je više od 10000 zahtjeva za azil.

⁷ *Info, Direkcija za azil u Crnoj Gori, MUP.

⁸ *UNICEF, Rastuća kriza za djecu, Samit Ujedinjenih nacija za izbjeglice i migrante, 19. septembar 2016.

⁹ *UNICEF, Smrtno putovanje za djecu Centralna mediteranska migrantska ruta, UNICEF, januar 2017.

¹⁰ *Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

¹¹ *Sporazum potpisan 2013. godine, adresa: www.antitrafficking.gov.me

CILJEVI

I Opšti ciljevi standardnih operativnih procedura (SOP) su:

- standardizovanje i sažimanje procedura za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja i bez pratnje kojih bi trebalo da se pridržavaju sve relevantne institucije i organizacije;
- obezbjeđivanje usklađenosti sa međunarodno uspostavljenim standardima;
- obezbjeđivanje usklađenosti sa relevantnim nacionalnim zakonima i procedurama.

II Konkretni ciljevi ovih SOP procedura su:

- osigurati da ustanove, organi Vlade, organizacije civilnog društva, kao i pružaoci privremene pomoći rade zajedno i da se dopunjuju međusobno, tako da svaki njihov član ima svoju ulogu i da tačno zna za šta je koja institucija odgovorna u procesu:

- IDENTIFIKACIJE, PRIJAVE I UPUĆIVANJA
- SMJEŠTAJA, NJEGE I INICIJALNE POMOĆI
- REGULISANJE STATUSA DJETETA ODVOJENOG OD RODITELJA ILI BEZ PRATNJE
- SPAJANJA PORODICE – POVRATKA
- INTEGRACIJE U DRUŠTVO – DUGOROČNE POMOĆI

Konkretna rješenja su neophodna kako bi se obezbijedilo da se na kvalitetan način vrši identifikacija i upućivanje potencijalnih žrtava trgovine ljudima iz redova djece odvojene od roditelja i bez pratnje.

Dakle, ovim SOP treba da se osigura uspješna komunikacija i saradnja u okviru već uspostavljenog mehanizma, gdje svi relevantni akteri imaju obezbijeđene neophodne instrumente za identifikaciju i upućivanje ove djece, podrazumijevajući tu i djecu kojoj su u procesu migracije narušena ljudska prava, kao što su npr. djeca-žrtve trgovine ljudima.

OSNOVNA NAČELA

U radu sa djecom koja su odvojena od roditelja i bez pratnje potrebno je primijeniti sveobuhvatan pristup, odnosno sagledati širok spektar problema vezanih za zaštitu djece.

Potrebno je da državne institucije i organizacije civilnog društva u radu sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje primjenjuju sljedeća načela:

- spajanju porodice treba dati prioritet u svim postupanjima i ono se smatra najboljim mogućim rezultatom sveukupnih aktivnosti. Tamo gdje to nije moguće, trebalo bi raditi na ostvarivanju porodičnog kontakta;
- najbolji interes djeteta predstavlja osnovni standard za donošenje odluka i postupaka;
- mišljenje samog djeteta treba uzeti u obzir prilikom donošenja odluke u pogledu spajanja sa porodicom, kao i u svim drugim pitanjima koja se njega tiču;
- nediskriminacija;
- vođenje računa o posebnim potrebama djevojčica;
- u svakom trenutku mora biti obezbijeđena tajnost podataka, ograničena dostupnost podataka i njihova razmjena; sve ustanove su u obavezi da se pridržavaju navedenih aspekata u pogledu povjerljivosti podataka i ne smiju koristiti/saopštavati/prenositi niti

objavljivati informacije u bilo kom obliku drugim lokalnim, nacionalnim, međunarodnim tijelima ili organima vlasti bez pisane saglasnosti staratelja i (u zavisnosti od godišta) djece na koju se ovo odnosi;

- vrijeme koje dijete provodi u privremenom centru za njegu trebalo bi svesti na najmanju moguću mjeru;
- u najkraćem mogućem roku treba obezbijediti učešće socijalnog radnika; ukoliko je potrebna pomoć prevodioca, s ciljem ostvarivanja prava djeteta da komunicira jezikom koji izabere, ono se mora upoznati sa principom tajnosti podataka, kao i sa osnovnim načelima i standardima zaštite;
- Treba obezbijediti djetetu jednak pristup svim potrebnim službama (zdravstvenoj, službi pravne zaštite, obrazovnoj ustanovi...).

MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR KAO OSNOVA SOP

„Ono što je, svakako, najvažnije je obezbijediti da svako dijete dobije zaštitu koja mu je potrebna i da, bez obzira na njihov imigracioni status, državljanstvo ili porijeklo, svu tu djecu samo i najprije treba posmatrati kao djecu.”¹⁴

Najrelevantniji međunarodni pravni instrumenti za uspostavljanje osnovnih međunarodnih standarda u vezi sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje su Konvencija¹⁵ o pravima djeteta, četiri Ženevske konvencije (1949) i njihovi dodatni protokoli (iz 1977), te Konvencija o statusu izbjeglica (1951) i njen Protokol (1967). Važno je napomenuti da su ovi međunarodni standardi međusobno povezani i da se moraju poštovati tokom svih postupanja sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje u procesu migracija. Ove međunarodne standarde dopunjuju različiti regionalni i nacionalni standardi kako je navedeno u daljem tekstu.

Konvencija o pravima djeteta je osnovni pravni instrument za zaštitu djece. „Djeca bez pratnje” (koja se nazivaju i „maloljetnicima bez pratnje”), kako je to definisano u članu 1 Konvencije, djeca su koja su odvojena od oba svoja roditelja i drugih srodnika i o kojima ne vodi brigu nijedna odrasla osoba, koja je određena od strane zakona ili je na osnovu običaja dužna da to učini.”¹⁶

U okviru ove Konvencije sadržana su četiri osnovna međunarodna principa ljudskih prava: najboji interes djeteta; nediskriminacija po osnovu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili nekog drugog uvjerenja (mišljenja, socijalnog porijekla, invaliditeta, rođenja); zatim pravo na život, zdravlje, opstanak i razvoj; kao i slobodno izražavanje stavova djece.¹⁷

¹⁴ *Saopštenje Komisije za Evropski parlament i Savjet – Akcioni plan za maloljetnike bez pratnje, 2010 - 2014 (6/5/2010 – COM, 2010, 213, završna verzija).

¹⁵ *Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta – učešće djece u oružanom sukobu, 2000. Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta - prodaja djece, dječja prostitucija i dječja pornografija, 2000 \ Međunarodna konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2000 \ Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, 1998 \ Haška konferencija o međunarodnom privatnom pravu Konvencija o zaštiti maloljetnika, 1961. godine \ Konvencija o građanskim aspektima međunarodne otmice djece, 1980 \ Konvencija o zaštiti djece i saradnje u pogledu međudržavnog usvojenja, 1993. i preporuke u vezi sa primjenom na djecu izbjeglice i druga međunarodno raseljena lica, iz 1994. Glosar Priručnika za zaštitu interno raseljenih osoba dostupan na: <http://www.unhcr.org/4c2355229.pdf>

¹⁶ *Konvencija UN o pravima djeteta iz 1989. godine (CRC)

¹⁷ *Ibid

U tu svrhu u nastavku su navedena i ostala relevantna prava djece odvojene od roditelja i bez pratnje u skladu sa Konvencijom, koja se odražavaju u SOP, i to:

- pravo na državljanstvo, pravni identitet i registrovanje po rođenju;
- pravo da dijete ne bude odvojeno od svojih roditelja i, ukoliko je bilo odvojeno, da se ponovo spoji sa svojom porodicom;
- pravo djeteta na donošenja odluka koje se tiču njegove budućnosti;
- pravo na obrazovanje;
- pravo na posebnu zaštitu djece izbeglica;
- pravo na zaštitu od svih oblika nasilja;
- pravo na privatnost.

Takođe, svi SOP oslanjaju se na osnovne principe Konvencije i Protokola UN o statusu izbeglica, gdje se preporučuje vladama da preduzmu neophodne mjere za zaštitu porodice izbeglice, posebno s ciljem da se osigura i uspostavi jedinstvo porodice izbeglice posebno u slučajevima gde je jedan njen član ispunio neophodne uslove za prijem u određenu zemlju, kao i o zaštiti izbeglica, kad se radi o maloljetnim licima, posebno djeci bez pratnje i djevojčicama,, sa posebnim osvrtnom na starateljstvo i usvajanje.

Nadalje, ovi SOP takođe se oslanjaju na Konvenciju UN o transnacionalnom kriminalu i na Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, u pogledu postupanja sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje kao potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.¹⁸

I u konačnom, ovi SOP teže tome da se usklade sa zakonodavstvom Evropske unije. Posljednjih godina, u Evropskoj uniji usvojeno je nekoliko zakonodavnih instrumenata koji se direktno bave položajem djece odvojene od roditelja i bez pratnje, podrazumijevajući tu i skoro završenu izmjenu instrumenata Evropske unije o azilu (2011-2013),¹⁹ Direktivu EU za borbu protiv trgovine ljudima (2011) i Direktivu EU o povratku (2008).²⁰ Rezolucijom Evropskog parlamenta u pogledu položaja djece bez pratnje iz 2013. godine, zahtijevana je izrada „Priručnika u kojem će biti sabrane različite pravne osnove, za unapređenje zaštite maloljetnika bez pratnje”.²¹ Akcionim planom Evropske unije o maloljetnicima bez pratnje, koji je usvojen od strane Evropske komisije, i zaključcima usvojenim u junu 2010. godine, uspostavlja se zajednički pristup zasnovan na poštovanju prava djeteta:

18 *Konvencija UN o transnacionalnom kriminalu i Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, u dijelu koji reguliše postupanja sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje kao žrtvama trgovine ljudima

19 *Uvod u zajednički evropski sistem azila za sudove i tribunale, EASO – profesionalni razvoj članova sudova i tribunala, 2016.

20 *Da li direktive EU za borbu protiv trgovine ljudima osiguravaju poštovanje prava žrtava? Studija slučaja o Njemačkom dokumentu prezentirana na konferenciji UACES Razmjena ideja o Evropi 2012, stare granice - nova granična pitanja o imigraciji, migraciji i azilu I I Passau, Njemačka 3-5. septembra 2012. god. Sarah Moog, Univerzitet Charles u Pragu, Michaela Koch, Master u društvenim naukama, škola orijentalnih i afričkih studija.

21 *Položaj maloljetnika bez pratnje u EU; Rezolucija Evropskog parlamenta od 12. septembra 2013. o položaju maloljetnika bez pratnje u EU (2012/2263(INI)) (2016/C 093/26).

NACIONALNI PRAVNI OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU SOP

U nastavku su navedeni nacionalni propisi koji su relevantni za izradu, donošenje i implementaciju predmetnih SOP:

- Ustav Crne Gore;
- Zakon o strancima;
- Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti;
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći;
- Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca;
- Zakon o obrazovanju;
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti;
- Krivični zakonik;
- Zakon o krivičnom postupku;
- Porodичni zakon;
- Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku;
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici;
- Zakon o zaštiti od diskriminaciji.

A takođe i sljedeće strategije:

- Strategija za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori, 2017-2020;
- Strategija za borbu protiv trgovine ljudima, 2012-2018;
- Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017;
- Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa akcionim planom 2017-2021;
- Strategija zaštite od nasilja u porodici sa akcionim planom 2016-2020;

STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE ZA POSTUPANJE SA DJECOM ODVOJENOM OD RODITELJA I BEZ PRATNJE

Svaki postupak u okviru SOP ima svoje usmjerenje, i to:

ŠTA	je potrebno preduzeti?
KO	je nadležan da preduzima mjere?
KADA	je potrebno postupati i preduzimati mjere?
KAKO	će se izvršavati opisane mjere?

Šta je potrebno preduzeti?

SOP počivaju na precizno definisanim nadležnostima i odgovornostima institucija i definišu šta je potrebno preduzeti od strane civilnog sektora, međunarodnih organizacija, kao partnera.

Ko je nadležan da preduzima mjere?

SOP se oslanjaju na međusektorsku i multidisciplinarnu saradnju u radu sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje kako bi osigurali ispunjavanje predviđenih standarda i obezbijedili da ove procedure budu u skladu sa najboljim interesima djeteta.

SOP su namijenjeni nadležnim državnim organima i organizacijama.

Kada je potrebno postupati i preduzimati mjere?

SOP definišu optimalno vrijeme kada je potrebno da nadležne institucije preduzimaju konkretne mjere.

Kako će se izvršavati opisane mjere?

Svaki uspostavljen i pouzdan resurs biraće se na osnovu standarda i struktura definisanih u ovom dokumentu. Štaviše, sve mjere su kreirane i prilagođene tako da mogu kvalitetno odgovoriti konkretnim potrebama djece odvojene od roditelja i bez pratnje, i to za svaki slučaj posebno.

DEFINICIJE

Dijete je svako ljudsko biće koje nije navršilo 18 godina života.²²

Odvojena djeca su djeca odvojena od oba roditelja, odnosno od svojih prethodno utvrđenih primarnih negovatelja na osnovu zakona ili običaja, ali ne nužno i od drugih srodnika. Ovdje se, dakle, podrazumijevaju i djeca u pratnji drugih odraslih članova porodice.²³

Djeca bez pratnje (nazivaju se i maloljetnicima bez pratnje) su djeca koja su odvojena od oba svoja roditelja i drugih srodnika i o kojima ne vodi brigu nijedna odrasla osoba koja je određena od strane zakona ili je na osnovu običaja dužna da to učini.²⁴

Trgovina ljudima i djecom - vrbovanje, prevoz, prebacivanje, sakrivanje ili držanje drugih lica, putem prijetnje ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja, odnosom zavisnosti, davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem, a u cilju eksploatacije njegovog rada. Pod eksploatacijom se, u najmanju ruku, podrazumijeva eksploatacija prostitucije drugih lica, drugi oblici seksualne eksploatacije, prinudni rad ili usluge, ropstvo i postupci slični ropstvu, dovođenje u položaj sluge ili uklanjanje organa. Kada su žrtve djece, sredstva izvršenja su irelevantna u uspostavljanju krivičnog djela.²⁵

Žrtva trgovine ljudima je svaka osoba koja je postala žrtva krivičnog djela trgovine ljudima pod gore navedenim okolnostima.²⁶

Izbjeglice su ljudi koji su se našli van zemlje porijekla i koji, uslijed opravdanog straha od progona, zbog rasne, vjerske, nacionalne pripadnosti društvenoj grupi ili političkog

²² *Konvencija o Pravima djeteta čl. 1.

²³ *Termini „djeca bez pratnje” i „odvojena djeca” koriste se u ovom dokumentu u skladu sa definicijom datom u Opštem komentaru broj 6 Komiteta UN za prava djeteta.

²⁴ *Termini „djeca bez pratnje” i „odvojena djeca” koriste se u ovom dokumentu u skladu sa definicijom datom u Opštem komentaru broj 6 Komiteta UN za prava djeteta

²⁵ *Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djeci, koji dopunjuje konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

²⁶ * Ibid.

²⁷ *UNHCR.

mišljenja ne mogu ili ne žele da se vrate u državu svog porijekla.²⁷ Za potrebe ovog SOP pod izbjeglicama će se smatrati i svi oni koji iz zemlje porijekla bježe zbog konflikta, sukoba, nasilja, ili pak drugih okolnosti kojima je obiljno narušen javni red i mir i kojima je zbog toga potrebna međunarodna zaštita.'

Migrant, kao termin, nije definisan u međunarodnom pravu, ali se pod „migracijom” često podrazumijeva dobrovoljni proces, kao na primjer: prelaženje granice u potrazi za boljim uslovima za život.

Identifikacija je proces utvrđivanja identiteta djece koja su odvojena od svojih porodica ili drugih staratelja, kao i njihovog pronalaženja.²⁸

Prijava / registracija je prikupljanje osnovnih ličnih podataka djeteta (puno ime, datum i mjesto rođenja, ime oca i majke, ranija adresa i mjesto trenutnog boravka). Ovi podaci se prikupljaju radi utvrđivanja identiteta djeteta, radi njegove zaštite i lakšeg pronalaženja članova porodice ili staratelja.²⁹

Dokumentacija je postupak prikupljanja dodatnih informacija, kako bi se na najbolji način odgovorilo potrebama svakog djeteta, olakšalo traganje, ali i pomoglo mu se u njegovim daljim planovima. Ovo je nastavak procesa registracije, a ne poseban poduhvat.³⁰

Traženje je proces pronalaženja članova porodice ili staratelja utvrđenih zakonom ili na osnovu običaja. Termin se odnosi i na potragu za djecom kada su roditelji ti koji traže. Cilj potrage je obnavljanje i održavanje porodičnih veza, kao i spajanje sa roditeljima ili drugim bliskim rođacima, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta.³¹

Verifikacija je proces potvrđivanja da su i dijete i osoba koja se traži povezani, kao što je i navedeno u dokumentaciji djeteta.³²

Privremena njega u ovom kontekstu predstavlja programe njege za djecu odvojenu od roditelja i bez pratnje sve do momenta njihovog spajanja sa roditeljima odnosno starateljem; kada tako nešto nije moguće, ovi programi njege važiće dok neki dugoročniji program njege ne bude uspostavljen za to dijete u skladu sa zakonom.³³

Spajanje je proces povezivanja djeteta sa njegovom porodicom odnosno starateljem u cilju uspostavljanja, odnosno ponovnog uspostavljanja dugoročne njege.³⁴

28 *Medjusektorske smjernice i principi za djecu bez pratnje i odvojenu djecu, https://www.unicef.org/protection/IAG_UASCs.pdf.

29 *Ibid.

30 *Ibid

31 *Ibid.

32 *Ibid

33 *Priručnik za rad na terenu sa djecom bez pratnje i odvojenom djecom i dodatni materijali za obuku su proizvod Međugencijske radne grupe za djecu bez pratnje i za odvojenu djecu (IAGV-UASC).

34 *Ibid.

PRIMJENA SOP PROCEDURA

SOP procedure će se primjenjivati za djecu odvojenu od roditelja i bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja i bez pratnje u procesu dobijanja azila, kao i za djecu odvojenu od roditelja i bez pratnje koja su naročito izložena riziku od trgovine ljudima.

PRIMJENA PRINCIPA PRIORITETA

Potrebno je djeci odvojenoj od roditelja i bez pratnje, što je prije moguće, pružiti određene usluge sa ciljem ponovnog povezivanja s roditeljima odnosno starateljem utvrđenim zakonom ili na osnovu običaja. Ako je veliki broj djece tokom neke vanredne situacije odvojen od svojih roditelja ili drugih srodnika, prioritet treba dati najranjivijima. Premda su sva djeca ranjiva, najranjivijim se ipak smatraju:

- djeca mlađa od 14 godina;
- djeca žrtve trgovine ljudima;
- ženska djeca;
- djeca sa razvojnim smetnjama;
- djeca narušenog zdravstvenog stanja;
- djeca rođena tokom putovanja.

**STANDARDNE
OPERATIVNE
PROCEDURE
(SOP)**

SOP - PRVI KORAK: IDENTIFIKACIJA, PRIJAVA I UPUĆIVANJE

Identifikacija je proces utvrđivanja činjenica u vezi s tim koja su djeca odvojena od svojih porodica ili staratelja, i proces njihovog pronalaženja. Mjere koje se preduzimaju imaju za cilj otkrivanje potencijalnih žrtava trgovine ljudima u situacijama poput migracija i krijumčarenja. Analiza podataka dobijenih u pogledu potencijalne žrtve trgovine ljudima ima za cilj utvrđivanje postojanja dokaza da li je došlo do viktimizacije, kao i prepoznavanja statusa žrtve trgovine ljudima.

Prijava podrazumijeva prikupljanje osnovnih ličnih podataka: puno ime, datum i mjesto rođenja, ime oca i majke, ranija adresa i sadašnja lokacija. Ovi podaci se prikupljaju radi utvrđivanja identiteta djeteta, njegove zaštite i olakšavanja potrage.

Upućivanje je asistencija kod premještanja djeteta od date lokacije do najbliže organizacione jedinice u okviru MUP ili do nadležnog Centra za socijalni rad, Ministarstva rada i socijalnog staranja; i to u slučajevima za koje se, na osnovu okolnosti pod kojima je ono zatečeno i same njegove pojave, utvrdi da je dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje, a sve u cilju preduzimanja daljih mjera.

Mjera 1: Inicijalni kontakt sa djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje, i njegovo upućivanje u državne institucije

ŠTA?

Svaki direktni kontakt ovlašćenog službenika iz državne institucije, civilnog sektora, međunarodne organizacije ili građanina Crne Gore sa djetetom za koje, na osnovu okolnosti pod kojima je zatečeno i njegovog fizičkog izgleda, postoji osnovana sumnja da je odvojeno od roditelja i bez pratnje.

Djeca odvojena od roditelja i bez pratnje se obično mogu naći na sljedećim mjestima i u sljedećim situacijama: na graničnom prelazu, van područja graničnog prelaza u zelenom graničnom pojasu, gdje pokušavaju na nelegalan način da uđu u zemlju, unutar teritorije Crne Gore u prevozu koji organizuju krijumčari.

KO?

Zaposleni u MUP/Upravi policije - Sektoru granične policije, Sektoru kriminalističke policije, Sektoru policije opšte nadležnosti, Centrima i Odjeljenjima bezbjednosti, Crvenom krstu, UNHCR, IOM, i u drugim međunarodnim organizacijama (na osnovu raspoloživosti), kao i državljanin Crne Gore ili bilo koja druga osoba.

KADA?

Nakon inicijalnog kontakta sa djetetom u vezi s kojim postoji osnovana sumnja da je riječ o djetetu odvojenom od roditelja i bez pratnje.

Dežurni policijski službenik u Sektoru granične policije/Sektoru policije opšte nadležnosti informiše se putem telefona o mjestu na kojem je zatečeno dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje i dobija sve podatke prikupljene o toj osobi, uključujući njeno godište, zemlju

porijekla, kao i lična dokumenta, ukoliko ih ta osoba ima. Ovim obavještenjem se utvrđuje ko će i na koji način predati dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje Regionalnom centru granične policije.

KAKO?

Policijski službenici iz Sektora granične policije dužni su preduzeti sljedeće mjere i radnje to odmah prilikom inicijalnog kontakta sa grupom migranata-izbjeglica koja je primljena:

Razdvojiti u grupe one osobe koje se deklarišu kao porodice, identifikovati sve maloljetnike/djecu u pratnji brata, sestre ili punoljetnog srodnika, identifikovati sve maloljetnike/djecu u pratnji punoljetnih osoba koje nisu u nikakvom srodstvu sa maloljetnikom/djetetom, ali iz nekih razloga prate dijete i brinu o njemu tokom putovanja, identifikovati svu djecu koja su odvojena od roditelja i bez pratnje, identifikovati sve punoljetne osobe koje putuju same, pregledati da li svi pojedinci u okviru gore navedenih selektovanih grupa nose sa sobom lični prtljag, provjeriti da li isti posjeduju lična dokumenta ili bilo koju drugu ispravu kojom bi se mogao dokazati njihov identitet, zemlja porijekla, ili neka treća zemlja u kojoj su boravili ili tražili azil, provjeriti prevozna sredstva koja su koristili, listu telefonskih brojeva, odnosno telefon i broj koji koriste.

Zaposleni u Sektoru granične policije/Sektoru policije opšte nadležnosti, dužan je da svako dijete za koje postoje osnovi sumnje da se radi o djetetu odvojenom od roditelja i bez pratnje preda Regionalnom centru granične policije zajedno sa svim predmetima koje ono posjeduje, i osobama sa kojima je zatečeno.

Sektor granične policije/Regionalni centar granične policije će izraditi izvještaj o ovome, a zatim ga predati nadležnom Centru za socijalni rad sa odgovarajućim zapisnikom o primopredaji.

Konkretni indikatori su osmišljeni s ciljem da potpomognu identifikaciju potencijalnog slučaja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje i mogu se naći u Aneksu 1.

Mjera 2. Registracija djece za koju postoji osnovana sumnja da su djeca odvojena od roditelja i bez pratnje

Po prijemu, nadležni organ MUP/Uprave policije dužan je pokrenuti postupak za registraciju i inicijalnu identifikaciju djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje.

Postupak identifikacije počinje sa preliminarnim prikupljanjem podataka i registracijom.

ŠTA?

Kada se pronađe i primi dijete koje je stiglo iz druge zemlje, a za koje, na osnovu okolnosti pod kojima je pronađeno, postoji osnovana sumnja da je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje, potrebno je hitno prikupiti informacije, i to:

1. potvrditi da li se maloljetnik nalazi u pratnji roditelja ili zakonskog staratelja, jer neposjedovanje putnih dokumenata stvara dodatni rizik da dijete bude lažno predstavljeno kao član porodice i da bude zloupotrijebljeno po raznim osnovima.
2. potvrditi da li se maloljetnik nalazi u pratnji brata/braće, sestre/sestara ili punoljetnih bližih srodnika;

3. potvrditi da li postoji osnovana sumnja da je dijete u ovom trenutku odvojeno od roditelja ili da je bez pratnje;
4. potvrditi da li postoje indikatori da je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje lice koje je žrtva trgovine ljudima (Aneks 2).

KO?

Policijski službenik MUP-a, Uprave policije/Sektor granične policije i ovlašćeni predstavnik nadležnog Centra za socijalni rad uz pomoć specijalno obučenog tumača.³⁵

Kada postoji osnovana sumnja da je maloljetno lice potencijalni slučaj djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, nadležna organizaciona jedinica u okviru MUP/Uprave policije, Regionalnog centra granične policije koji deluju u ovoj fazi preliminarnog prikupljanja informacija, obavezni su odmah obavijestiti nadležni Centar za socijalni rad kako bi uključio ovlašćenog socijalnog radnika prije preliminarnog prikupljanja podataka i informacija.

Kada postoji osnovana sumnja da je maloljetno lice - dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje - žrtva trgovine ljudima, policijski službenik odmah obavještava MUP/UP - Odsjek za strance, vize i suzbijanje nezakonitih migracija, Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije i Nacionalnu kancelariju za borbu protiv trgovine ljudima.

Kada postoji osnovana sumnja da je licu potrebna međunarodna zaštita o tome se bez odlaganja informiše Direkcija za azil.

KADA?

Preliminarno sakupljanje informacija i dokumentacije kako bi se potvrdila odnosno odbacila osnovana sumnja da je maloljetno lice, u stvari, dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje započinje odmah nakon otkrivanja/preuzimanja maloljetnog lica; sakupljanje informacija se vrši na istom mjestu na kome je najprije pronađena grupa migranata/izbjeglica među kojima je bilo dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje – u službenim ili nekim drugim prostorijama koje se koriste kao službene ili, ukoliko je lice upućeno iz neke druge institucije, prikupljanje informacija obaviće se u prostorijama Regionalnog centra granične policije u okruženju prilagođenom dječjem uzrastu.

KAKO?

Preliminarno prikupljanje informacija i podataka potrebnih za identifikaciju djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, a koje prethodi intervjuu sa tim licem, treba realizovati na sljedeći način:

Policijski službenik angažovan za poslove granične kontrole u civilu, sakuplja preliminarne informacije i podatke (vidi tabelu pitanja u Aneksu 3), i nakon toga mora sačiniti izvještaj – službenu zabilješku – koja sadrži sakupljene informacije/podatke i procjenu valjanosti.

Policijski službenik koristi i konkretno osmišljene indikatore za otkrivanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje (Aneks 1) i djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje – žrtve trgovine ljudima (Aneks 2).

Ako tokom inicijalnog kontakta sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje, to lice zatraži azil usmenim putem, sačinjava se izvještaj.

³⁵ *Tumači se biraju sa liste zvaničnih tumača koji su obučeni za rad sa djecom.

Kopija izvještaja – službena zabilješka – prosljeđuje se ovlašćenom predstavniku nadležnog Centra za socijalni rad koji je uključen u identifikaciji djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, kao i MUP/Direkciji za Azil. Ukoliko postoji sumnja da se radi o potencijalnom slučaju trgovine ljudima, u tom slučaju ista se prosljeđuje MUP/Sektoru granične policije i Odsjeku za strance, vize i suzbijanje nezakonitih migracija, Odsjeku za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, i Nacionalnoj Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima.

Radi obezbjeđivanja dodatnih informacija o identitetu djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, poželjno je kopiju izvještaja proslijediti Crvenom krstu.³⁶

Ako se preliminarnim prikupljanjem informacija i podataka o maloljetnom licu/djetetu koje je strani državljanin, potvrdi osnovana sumnja da se radi o djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje, onda se zvanično, sa uručenom evidencijom o registraciji i s Izvještajem o usmenom zahtjevu za azil, to dijete upućuje u ovlašteni Centar za socijalni rad kako bi mu se mogao odrediti zakonski staratelj i kako bi se mogao započeti postupak za inicijalnu pomoć i njegu.

Ako se preliminarnim prikupljanjem informacija i na osnovu indikatora utvrdi da je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje potencijalna žrtva trgovine ljudima, odmah se obavještava Sektor kriminalističke policije/Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije/Grupa za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenja migranata i Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima kako bi preduzele dalje korake s ciljem identifikacije žrtve trgovine ljudima i pružile dodatnu pomoć djetetu u skladu sa Sporazumom o saradnji (MoU), i sa ciljem sprečavanja trgovine ljudima u Crnoj Gori.

Ako se tokom preliminarnog prikupljanja informacija utvrdi da dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje ima brata ili sestru koji su, takođe, maloljetno lice i koje je tu prisutno, ova djeca se uvijek tretiraju zajedno i njihovo odvajanje se izbjegava.

Mjera 3: Identifikacija

ŠTA?

Nakon inicijalnog prikupljanja podataka u policijskoj stanici uz prisustvo predstavnika Centra za socijalni rad preduzimaju se aktivnosti na formalnoj identifikaciji u vezi s tim da li je maloljetnik / dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje ili žrtva trgovine ljudima, a na osnovu dokumentacije nastale u postupku prikupljanja podataka od strane Granične policije (u uslučaju da policija nije već izvršila preliminarnu identifikaciju).

Ukoliko se nakon preliminarno prikupljenih podataka u stanici policije, a u prisustvu predstavnika Centra za socijalni rad, utvrdi da postoji sumnja da je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje žrtva trgovine ljudima, o tome se odmah obavještava policija – Sektor kriminalističke policije/Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije i Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, koje, u najkracem mogućem roku, preuzimaju ovo dijete i pružaju mu smještaj u Skloništu za žrtve trgovine ljudima;

³⁶ *Priručnik za rad na terenu sa djecom bez pratnje i odvojenom djecom i dodatni materijali za obuku su proizvod Međugagencijske radne grupe za djecu bez pratnje i za odvojenu djecu (IAVG-UASC).

utvrđuje se individualni plan za svako dijete na osnovu izvršene procjene potreba djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje – žrtve trgovine ljudima – a sve u skladu sa najboljim interesom djeteta.

KO?

Nadleži Centar za socijalni rad, Sektor kriminalističke policije/Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije/Grupa za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenje migranata i Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Koordinaciono tijelo za praćenje implementacije Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, kao i civilni sektor.

KADA?

Neposredno nakon predaje djeteta od strane MUP/Uprave policije (u ovom slučaju policija se mora obavijestiti o prisustvu djeteta, a registracija kod MUP mora se obaviti prije početka sprovođenja drugih mjera).

KAKO?

Sprovođenjem postupaka usmjerenih na:

- intervjuisanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje;
- imenovanje staratelja;
- ovlašćenje pravnog zastupnika;
- izradu inicijalnog dokumenta o djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje.

Podmjera 3.1: Intervjuisanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje

ŠTA?

Prvi intervju sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje je najosjetljiviji korak koji se sprovodi sa tim licem nakon njegove inicijalne identifikacije da se radi o djetetu bez pratnje i djetetu odvojenom roditelja – o potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima. Ova osjetljivost proističe iz ranjivosti djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, kao i iz razloga koji se odnose na:

- uzrast, posebno kad je djete odvojeno od roditelja i bez pratnje ženskog roda;
- psihofizičko stanje osobe, zbog samog putovanja i traume, mogućih tjelesnih ozljeda/eksploatacije;
- prijetnje od strane trgovaca ljudima;
- njihovu bespomoćnost zbog toga što su ostavljena;
- njihov strah da možda više neće vidjeti svoju porodicu;
- strah od nepoznate zemlje u kojoj su se našli.

Od intervjuja se očekuje da pruži informacije i podatke kako bi se obezbijedila:

- formalna identifikacija da je maloljetnik – dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje;
- informacije relevantne za ponovno spajanje sa porodicom ;
- procjena starosti;
- procjena rizika;
- procjena njihovog psihofizičkog stanja;

- inicijalna procjena potreba, inicijalna pomoć, briga i vrsta njege;
- procjena potreba zasnovana na inicijalnom ljekarskom pregledu, ako je pregled izvršen;
- procjena moguće dalje viktimizacije žrtve trgovine ljudima i hitno upućivanje u Sklonište za žrtve trgovine ljudima;
- procjena vrste dodijeljenog statusa koji će biti u najboljem interesu djeteta (zahtjev za dobijanje međunarodne zaštite ili zahtjev za dobijanje dozvole za privremeni boravak iz humanitarnih razloga);
- procjena konačnih rješenja koja su u najboljem interesu po djetete odvojeno od roditelja ili bez pratnje.

KO?

Predstavnik Centra za socijalni rad i Inspektor za maloljetnike Uprave policije, pravni zastupnik i tumač/prevodilac.

KADA?

Intervju treba sprovesti odmah po otkrivanju djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, a nakon sakupljenih preliminarnih informacija od strane policije i kada postoji osnovana sumnja da je to dijete žrtva trgovine ljudima.

Intervju se obavlja u prostorijama MUP, prilagodjenim djeci i od strane službenika posebno obučenih za rad sa djecom.

Procjena starosti djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje koje ne posjeduje lična dokumenta je osnovno pitanje na koje se mora odgovoriti u toku intervjuja, s obzirom da status djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i dalji postupci zavise upravo od procjene njegove starosti.

Tokom procjene starosti spoljni izgled djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje ne smije biti presudan. Treba uzeti u razmatranje i ostale faktore, uključujući psihološku zrelost lica, zemlju porijekla, rasu i druge karakteristike.

Ukoliko prisutni predstavnici institucija još uvijek nijesu sigurni da li se radi o maloljetnom licu ili licu koje je punoljetno, prema licu se treba ponašati kao da je osoba maloljetna, sve dok se drugačije ne dokaže u skladu sa principom postupanja u najboljem interesu po dijete.

Uslijed okolnosti i ranjivosti djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, treba izbjegavati procjenu medicinske starosti ovih lica i treba je sprovoditi samo u izuzetnim slučajevima.

Intervju i prikupljene informacije treba da pruže jasnu sliku ili bar da ukažu na moguće postojanje osnovane sumnje, odnosno da pokažu ima li osnova za pokretanje postupka u cilju ponovnog spajanja porodice.

Intervju koji obavljaju predstavnici Centra za socijalni rad i inspektor za maloljetnike treba da pruži jasne naznake u pogledu regulisanja statusa djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, uzimajući u obzir činjenicu da se mora donijeti odluka kojom se reguliše status djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, u najkraćem mogućem roku, na način što se zahtjev za dobijanje međunarodne zaštite podnosi (od strane imenovanog staratelja) Direkciji za Azil, a zahtjev za izdavanje dozvole za privremenih boravak iz humanitarnih razloga Ministarstvu unutrašnjih poslova.³⁷

³⁷ *Ukoliko se utvrdi da postoje elementi za međunarodnu zastitu u slučaju maloljetnog lica koje je, ujedno, i žrtva trgovine ljudima, prioritet se daje sistemu azila. .

KAKO?

Metode u sprovođenju intervjua treba prilagoditi starosti i psihofizičkoj zrelosti djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje. Svi pravni i stručni termini treba da budu formulisani na jednostavan i razumljiv način kako bi se osiguralo da ih dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje može razumjeti i pružiti adekvatne i korisne odgovore.

Prije početka intervjua, policijski službenici hitno i neodložno pozivaju predstavnika Centra za socijalni rad kojeg informišu o do tada prikupljenim saznanjima o djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje koje su zatekli.

Prilikom obavljanja intervjua Tim za intervjuisanje treba da uzme u obzir indikatore za djecu migrante koji su žrtve trgovine ljudima (Aneks 2) u slučaju da se pojavi sumnja da je dijete i žrtva trgovine ljudima. U tom slučaju, Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima mora odmah biti obaviještena.

U slučajevima kada je bezbjednost djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje ugrožena – ako se radi o žrtvi trgovine ljudima, ili je djetetu potrebna hitna medicinska pomoć, ili ono insistira na odlaganju intervjua – postupa se po prioritetima.

U slučajevima kada staratelj zajedno sa stručnim timom Centra za socijalni rad iz objektivnih razloga ne može da obavi intervju sa djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje, to se lice upućuje u najbliži Centar za socijalni rad koji ima kapacitete za dalje postupanje sa djetetom. Tamo se zakonski određuje novi staratelj za dijete, koji sada preuzima tu dužnost umjesto prethodnog.

Nakon obavljenog intervjua, kada se utvrdi da je dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje žrtva trgovine ljudima, ono se u pratnji službenika Centra za socijalni rad i Uprave policije zbrinjava u nacionalno sklonište za žrtve trgovine ljudima.

Podmjera 3.2: Imenovanje staratelja

ŠTA?

Uzimajući u obzir znatnu ranjivost djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, a s ciljem zaštite njegovih prava u skladu sa najboljim interesom djeteta, mora se odrediti staratelj za to lice.

KO?

Centar za socijalni rad.

KADA?

Odmah nakon što zaposleni u Ministarstvu unutrašnjih poslova / Sektoru granične policije, Sektoru kriminalističke policije, Sektoru policije opšte nadležnosti i centrima i odjeljenjima bezbjednosti, ili pak građanin, prime obavještenje/izvještaj (usmeno, pisanim putem ili putem telefona) da je maloljetnik/dijete, koje je strani državljanin, pronađeno bez pratnje svojih roditelja, punoljetnih srodnika ili neke druge odrasle osobe, i prije obavljanja intervjua s tim djetetom – dijete se adekvatno zbrinjava od strane predstavnika policije do preuzimanja aktivnosti od strane drugih nadležnih institucija.

KAKO?

Nakon što primi obavještenje, Centar za socijalni rad će hitno i bez odlaganja da odredi voditelja slučaja za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje.

Imenuje se staratelj, koji zajedno sa nadležnom ustanovom izvještava o slučaju djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje.

Ukoliko dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje ne posjeduje lična dokumenta, registracija tog lica se vrši na osnovu informacija koje je to lice dalo tokom inicijalne registracije u MUP/UP.

Od tog trenutka staratelj je formalno-pravno odgovoran za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje, vodeći računa o poštovanju prava tog lica onda kad državni organi preduzimaju određene službene radnje.

Podmjera 3.3: Ovlašćenje pravnog zastupnika**ŠTA?**

Potrebno je da Pravni zastupnik bude imenovan u cilju zaštite prava djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje u postupcima pred državnim organima. Zaštita tih prava se odnosi na njihov položaj, status, spajanje porodice, prava na izražavanje mišljenja i dr.

KO?

Staratelj koji je imenovan od strane Centra za socijalni rad obraća se advokatskoj komori da delegira pravnog zastupnika djeteta sa spiska advokata zaduženih za pružanje pravne pomoći, i obučenih za rad sa migrantima, posebno sa djecom, ili NVO koja je registrovana za pružanje pravne pomoći.

KADA?

Pravni zastupnik koji se imenuje odmah nakon što se djetetu odvojenom od roditelja i bez pratnje odredi staratelj, nastavlja i u daljim postupcima da bude pravni zastupnik tog lica.

KAKO?

Pravni zastupnik vrši savjetodavnu ulogu i zastupa dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje shodno nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu kojima su uređena prava maloljetnika.

U neposrednim kontaktima sa djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje, predlažući sve pravne savjete i zakonska rješenja koja su u interesu djeteta, treba voditi računa da budu predstavljena i predočena tako da budu u skladu sa uzrastom ovog lica, njegovom psihološkom zrelošću, i uz vođenje računa o zemlji porijekla, tradiciji - a sve kako bi dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje to u cjelini moglo razumjeti i dati svoje mišljenje.

Pravni zastupnik komunicira sa djetetom uz pomoć obučenog tumača/prevodioca.

SOP - DRUGI KORAK : NJEGA, INICIJALNA POMOĆ I SMJEŠTAJ

Mjera 1. - Inicijalna procjena rizika

ŠTA?

Na osnovu intervjua obavljenog sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje i ukupne dokumentacije s tim u vezi, staratelj i stručni tim vrše inicijalnu procjenu rizika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

Ako se, na osnovu procjene rizika utvrdi da postoji visoki rizik u odnosu na određeni kriterijum, treba odmah planirati i preduzeti mjere kako bi se to spriječilo.

KO?

Centar za socijalni rad / Staratelj i stručni tim, Ministarstvo unutrašnjih poslova / Uprava policije.

KADA?

Odmah ili u najkraćem mogućem roku od prijema djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje.

KAKO?

Staratelj, zajedno sa stručnim timom, vrši inicijalnu procjenu rizika na osnovu pripremljene dokumentacije koja se tiče djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, analize intervjua i prikupljenih informacija i podataka. Tim uzima u obzir kriterijume ranjivosti i otpornosti djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje.

Procjena rizika se sprovodi pojedinačno, pri čemu se uzimaju u obzir karakteristike svakog djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, uz poštovanje principa o postupanju u najboljem interesu djeteta (Aneks 3).

Ukoliko je potrebno, treba uključiti i predstavnike organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija s ciljem pružanja stručne, materijalne pomoći i tehničke podrške nadležnim organima (medicinska, pravna, psihološka pomoć, hrana, odjeća, igračke, pomoć u prevozu, prevoženju i sl.).

Mjera 2. Procjena zdravstvenog stanja

ŠTA?

Ljekarski pregled ima za cilj procjenu opšteg psihofizičkog zdravstvenog stanja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, kao i otkrivanje eventualne akutne – hronične bolesti, fizičkog nedostatka i slabosti, i pravovremenog planiranja i preduzimanja dodatnih zdravstvenih mjera.

KO?

Ministarstvo zdravlja, Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Klinički centar – Institut za bolesti djece; Domovi zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, MUP-UP.

KADA?

U najkraćem mogućem roku od momenta prijema djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje u Centar za socijalni rad, ili neposredno nakon smještanja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, u zavisnosti od situacije.

KAKO?

Prema Konvenciji o pravima djeteta, koju je Crna Gora ratifikovala, svako dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje koje se nalazi na teritoriji Crne Gore ima pravo na primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu.

Prije lješkarskog pregleda, dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje bi trebalo da bude obaviješteno o ovoj mjeri, vrstama pregleda koje treba obaviti, treba mu ukazati zašto je pregled neophodan i zašto je to u njegovom najboljem interesu.

Tokom sprovođenja ove mjere, dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje prati njegov staratelj ili član stručnog tima.

Lješkarski pregled bi trebalo vršiti u pedijatrijskoj ustanovi. Njime treba da bude obuhvaćeno:

- da medicinsku pomoć dijete dobija bez prethodnog zahtjeva za ličnim dokumentima, besplatno i po principu prioriteta;
- da se označi datum i vrijeme lješkarskog pregleda – detaljan opis svih eventualnih povreda;
- da se daju podaci o hroničnim bolestima, alergijama, koje osoba može imati, i specifična stanja koja mogu imati uticaja na pregled;
- Da se opiše psihološko stanje djeteta;
- da se daju informacije o štetnim navikama (pušenje, korišćenje alkohola i droge); informacije o vakcinama i seksualno prenosivim bolestima;
- da se izdaju lješkarski recepti;
- kada je potrebno, da se dijete uputi na dalje liječenje ili pružanje psihosocijalnog tretmana;
- ukoliko je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje potencijalna žrtva trgovine ljudima, da se obezbijedi obavezan lješkarski pregled i da se izvrši prije nego se dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje smjesti u nacionalno Sklonište za žrtve trgovine ljudima.

Veoma je važno da lješkari tokom pregleda izbjegavaju da postavljaju pitanja lične prirode koja nijesu od značaja za njegovo zdravstveno stanje, jer to samo može izazvati dodatnu traumu.

Mjera 3. Procjena potreba**ŠTA?**

Procjenu potreba treba vršiti kako bi se utvrdile konkretne potrebe djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

KO?

Zakonski staratelj i stručni tim iz Centra za socijalni rad, Ministarstvo unutrašnjih poslova i zdravstveni radnici. U slučaju da je dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje žrtva trgovine ljudima, procjenu vrši Koordinacioni tim za praćenje Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima predvođen od strane MUP/Nacionalne Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima.

KADA?

Nakon pripreme inicijalne procjene rizika i organizacije smještaja za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje.

KAKO?

Procjena potreba se sačinjava na osnovu intervjua sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje, procjene zdravlja i procjene rizika. Procjena potreba postaje sastavni dio dokumentacije djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

Mjera 4. Njega i smještaj**ŠTA?**

Staratelj i stručni tim koji je ovlašten za pitanja vezana za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje, svoju odluku donose na osnovu objekta, ustanove, organa, odnosno oblika smještaja za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje u skladu sa propisima i kapacitetima ustanova socijalne i dječije zaštite, uzimajući u obzir sljedeće:

- činjenicu da konačna odluka u vezi sa skloništem/smještajem treba da bude u najboljem interesu po dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje;
- raspoložive kapacitete Ustanova socijalne i dječije zaštite.

KO?

Ministarsvo rada i socijalnog staranja, Centar za socijalni rad, MUP, Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.

KADA?

Odmah nakon prijema djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje u Centar za socijalni rad i nakon imenovanja staratelja.

KAKO?

Staratelj je u obavezi da zajedno sa stručnim timom izvrši procjenu potreba za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje i njegovih karakteristika, uzimajući u obzir i mišljenje djeteta kao i koju vrstu njege/smještaja koje je potrebno obezbijediti. Ovo takođe zavisi od mogućnosti koje trenutno nudi MRSS i drugih raspoloživih oblika institucionalnog i vaninstitucionalnog smještaja.

Treba posebnu pažnju posvetiti tome da braća i sestre, koji su UASC lice, ne budu razdvojeni prilikom smještaja.

Djeca odvojena od roditelja ili bez pratnje se mogu smjestiti u:

- posebne ustanove za djecu bez roditeljskog staranja;
- Centar za tražioce azila (samo za djecu odvojenu od roditelja ili bez pratnje koja traže azil);
- hraniteljsku porodicu;
- prihvatnu stanicu Centra "Ljubović";
- Nacionalno sklonište za žrtve trgovine ljudima.

Djeca odvojena od roditelja ili bez pratnje – žrtve trgovine ljudima se smještaju u skladu sa Sporazumom o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori.

SOP - TREĆI KORAK: REGULISANJE BORAVKA

Mjerama u okviru ovog SOP regulišu se postupci relevantnih državnih službenika u pogledu regulisanja boravka identifikovane djece odvojene od roditelja i bez pratnje.

Mjera 1: Obavješćavanje Ministarstva vanjskih poslova

ŠTA?

Obavješćavanje Ministarstva vanjskih poslova koje će izvijestiti diplomatsku misiju zemlje porijekla o identifikovanom djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje. U slučaju da u Crnoj Gori nema ni jedne diplomatske misije zemlje porijekla, potrebno je informisati treću zemlju koja zastupa interese zemlje porijekla djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje.

Navedena aktivnost se realizuje s ciljem obezbjeđivanja povratne informacije iz zemlje porijekla u vezi sa pitanjima koja se odnose na: bezbjednost djetetovog kontakta sa roditeljima i drugim srođnicima, povratak u zemlju porijekla, kontakt s osobama nadležne socijalne službe iz zemlje porijekla.

U slučaju da se radi o tražiocu azila, zemlja porijekla neće biti obaviještena.

Ukoliko je tražilac azila istovremeno i žrtva trgovine ljudima, zemlja porijekla, takođe, neće biti obaviještena.

Obavješćenjem se omogućava: potvrda identiteta djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i pružanje identifikacionih dokumenata, ispunjavanje preduslova za pokretanje postupka za spajanje porodice.

KO?

MRSS, CSR, MVP, MUP/Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima i Koordinacioni tim za praćenje sprovođenja Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima.

KADA?

Nakon procjene potreba djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i kada staratelj donese konačnu odluku u najboljem interesu po to lice.

KAKO?

Centar za socijalni rad priprema Obavješćenje o djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje, nakon preuzimanja tog lica i donošenja odluke o imenovanju staratelja. Odnosno, u slučaju kad je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje žrtva trgovine ljudima, Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima priprema i dostavlja Obavješćenje na osnovu izvršene procjene potreba žrtve koju je sačinio specijalizovani tim u prihvatnom centru.

U Obavještenju su sadržane informacije dobijene iz ličnih dokumenata u posjedu djeteta, zatim na osnovu preliminarne prikupljenih informacija od strane MUP/Uprave policije, organa koji je prvi ostvario zvaničan kontakt sa djetetom kao i iz intervjua sa takvim licem.

Mjera 2: Pravno savjetovanje i informisanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje u pogledu regulisanja njegovog boravka

ŠTA?

Pravno savjetovanje djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje – žrtve trgovine ljudima, u odnosu na mogućnosti, postupke i koristi regulisanja njegovog boravka u Crnoj Gori.

KO?

- Staratelj.
- Pravni zastupnik delegiran od strane advokatske komore po zahtjevu Centra za socijalni rad.
- Organizacije civilnog društva koje su specijalizovane za pružanje pravne pomoći.
- Po raspoloživosti, UNHCR.

KADA?

U najkraćem mogućem roku od prijema djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, tj. prije podnošenja zahtjeva za regulisanje boravka ovog lica.

KAKO?

Pravni zastupnik koji je ovlašćen od strane Centra za socijalni rad/ ili od strane Koordinacionog tima kad je riječ o žrtvi trgovine ljudima, obavijestiće dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje na jeziku koji dijete razumije i na djetetu prihvatljiv način o:

- pravnoj proceduri i postupku za regulisanje njegovog boravka,
- njegovim pravima i obavezama, kao i o
- postupku spajanja sa porodicom.

Stavove djeteta treba čuti i poštovati u svim fazama postupka.

Mjera 3: Postupci s ciljem regulisanja boravka

ŠTA?

Boravak djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje - žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori može se regulisati na osnovu:

- zahtjeva za dobijanje dozvole za privremeni boravak iz humanitarnih razloga,
- zahtjeva za međunarodnu zaštitu.

KO?

- Staratelj imenovan od strane Centra za socijalni rad.
- Pravni zastupnik imenovan od strane Centra za socijalni rad.

- MUP – Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.
- Po raspoloživosti UNHCR

KADA?

Podnošenje zahtjeva treba da bude završeno što je prije moguće, nakon potpune procjene potreba i kompletne dokumentacije za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje ili dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje – žrtve trgovine ljudima.

KAKO?

Imenovani staratelj, odnosno koordinacioni tim će, ukoliko je riječ o djetetu odvojenom od roditelja i bez pratnje - žrtvi trgovine ljudima, uvažavajući stavove djeteta i njegov najbolji interes, donijeti odluku o načinu regulisanja njegovog boravka. Odluku će donijeti na osnovu obavljenog intervjua, analiziranih podataka, procjene rizika i mogućnosti spajanja porodice i u zavisnosti od ranije donošenih odluka za ova lica.

Ako se utvrdi da su ispunjeni uslovi za izdavanje dozvole za privremeni boravak iz humanitarnih razloga, podnosi se zahtjev za izdavanje/produženje boravka Ministarstvu unutrašnjih poslova, Područnoj jedinici ili Filijali za građanska stanja i lične isprave po mjestu boravka. Dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje mora biti prisutno pri podnošenju zahtjeva za privremeni boravak iz humanitarnih razloga.

Ministrastvo unutrašnjih poslova će po hitnom postupku obraditi zahtjev za izdavanje/produženje dozvole za privremeni boravak iz humanitarnih razloga.

Nakon utvrđivanja svih relevantnih činjenica i okolnosti o ispunjenosti uslova za odobravanje privremenog boravka iz humanitarnih razloga i, eventualno, uz potrebne konsultacije sa starateljem, MUP donosi odluku po hitnom postupku kojom se djetetu odvojenom od roditelja i bez pratnje odobrava privremeni boravak.

Dozvola za privremeni boravak iz humanitarnih razloga se izdaje na period do jedne godine.

Ukoliko imenovani staratelj, stručni tim Centra za socijalni rad i Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima odluče da boravak regulišu na osnovu zahtjeva za azil, potrebno je podnijeti zahtjev za međunarodnu zaštitu Ministarstvu unutrašnjih poslova/ Direkciji za azil. Dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje mora biti prisutno pri podnošenju zahtjeva za privremeni boravak iz humanitarnih razloga.

Nakon prijema zahtjeva za međunarodnu zaštitu, Ministarstvo unutrašnjih poslova, kao nadležni organ, obrađuje zahtjev po hitnom postupku.

Direkcija za azil dužna je izdati tražiocu azila potvrdu o podnešenom zahtjevu za međunarodnu zaštitu, koja je validna mjesec dana i produžava se sve dok je lice u proceduri azila.

Službenici Direkcije za azil koji su posebno obučeni za rad sa djecom, obaviće intervju sa djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje uz prisustvo njegovog staratelja i, po mogućnosti, pravnog zastupnika u prostorijama koje su posebno uređene za rad sa djecom.

U proceduri podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu Direkcija za azil će uzeti u obzir ranjivost djece odvojene od roditelja ili bez pratnje, naročito u slučaju kad je dijete

odvojeno od roditelja ili bez pratnje žrtva trgovine ljudima.

Na osnovu činjenica i dokaza iznesenih u postupku, mogu se donijeti sljedeća dokumenta:

- Odluka o priznavanju statusa azilanta;
- Odluka o priznavanju statusa stranca pod supsidijarnom zaštitom;
- Odluka o odbijanju zahtjeva za azil.

U slučaju kad je djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje i djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje – žrtvi trgovine ljudima priznat status azilanta izdaju mu se identifikacioni dokumenti (lična karta, putna isprava) sa rokom važenja od 5 godina.

Strancu kome je priznata supsidijatna zaštita izdaju se identifikaciona dokumenta (lična karta, putna isprava) sa rokom važenja od tri godine.

Zahtjev za izdavanje identifikacionih dokumenata se podnosi Direkciji za azil od strane staratelja, uz obavezno lično prisustvo djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje.

SOP - ČETVRTI KORAK: SPAJANJE PORODICE

Spajanje porodice, prema međunarodnim standardima o ljudskim pravima je glavni prioritet u svim postupanjima i ono se smatra najboljim mogućim rezultatom sveukupnih aktivnosti. Traženje roditelja ili porodica je neophodno i trebalo bi da počne što prije. Djeca se ne vraćaju porodicama ukoliko to nije u njihovom najboljem interesu.

Mjera 1: Identifikacija porodice

ŠTA?

Mjere i aktivnosti nadležnih institucija s ciljem sakupljanja informacija i podataka o: identitetu roditelja djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, identitetu njegovih braće i sestara, identitetu bliskih srodnika, mjestu boravka i statusa srodnika ovih lica.

KO?

MVP, MUP-Uprava Policije, organizacija Crvenog krsta Crne Gore i, u skladu sa mogućnostima, UNHCR, IOM.

KADA?

Tokom trajanja čitave procedure – od momenta preuzimanja djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, tj. od početka postupka za identifikaciju djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

Maloljetno lice, odnosno dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje – žrtva trgovine ljudima, ima pravo na spajanje porodice u skladu sa zakonom kojim mu je regulisan pravni status u Crnoj Gori.

KAKO?

Prvi izvor informacija su članovi grupe sa kojima je pronađeno dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje.

Drugi izvor informacija su svi predmeti, lična dokumenta, fotografije, mobilni telefoni itd. koji su pronađeni kod djeteta ili uz dijete; informacije prikupljenje na bilo koji drugi način; informacije dobijene iz intervjua sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje; Informacije i fotografije sa društvenih mreža.

- **Popunjavanje obrazaca za verifikaciju (provjeru):**

Organ koji je zadužen za verifikaciju treba da koristi Obrazac za verifikaciju odraslih i Obrazac za verifikaciju djece iz Aneksa 3. Obrazac za verifikaciju odraslih sadrži pitanja namijenjena roditeljima/prethodnim staraocima o djetetu, članovima porodice, itd. Obrazac za verifikaciju djece je isti, samo što je namijenjen djeci koja su dovoljno odrasla i u stanju da pruže odgovore. Upoređivanjem odgovora sa podacima iz dokumentacije djeteta utvrđuje se povezanost i vrši verifikacija. Ispunjavanjem oba ova obrasca osigurava se da svaki korak u procesu bude zabilježen, kao i da svaka strana može potvrditi postojanje veza/odnosa.

Kako verifikovati porodične veze u pogledu mlađe djece i djece koja nisu u stanju da pruže informacije

Korak 1: U svim slučajevima pitajte odrasle koji traže spajanje porodice sa djetetom da:

odaberu fotografiju svog djeteta između mnoštva fotografija djece istog uzrasta;

opišu dijete, uključujući mladeže, ožiljke, druga obilježja, tetovaže i ostale karakteristične fizičke osobine;

opišu garderobu, nakit odnosno predmete koje je dijete nosilo/imalo na rastanku;

prisjete se mjesta gdje je dijete ostalo i kako je došlo do razdvajanja;

identifikuju sve riječi ili fraze koje je dijete znalo prije razdvajanja (ukoliko ih je dijete već govorilo), uključujući nadimke ili način na koji dijete izgovara imena pojedinih članova porodice;

kažu nazive lokaliteta ili mjesta koje je dijete znalo u trenutku razdvajanja; tako npr. sa svojim sadašnjim staraocem dijete možda govori o „odlasku do rijeke” ili u crkvu zbog porodičnog pjevanja;

kad god je to moguće, pitajte susjede članova porodice da posvjedoče i potvrde odnose, uključujući i to da li su roditelji/rodbina imali dijete (ili neku drugu vezu/rod, kao što je nećak ili unuk(a) određenog uzrasta i pola, i prisjete se bilo kakve informacije o mjestu i datumu razdvajanja.

Korak 2: Uporedite odgovore iz djetetove dokumentacije, uzevši u obzir i ažurirane informacije sadašnjeg staratelja.

DNK testiranju za potvrđivanje porodičnih veza može se pribjeći samo onda ukoliko postoje osnovi sumnje i nakon što su iscrpljeni svi ostali načini dokazivanja.

U slučajevima kada može doći do ugrožavanja života ili integriteta djeteta ili njegovih bliskih srodnika, ukoliko su oni ostali u zemlji porijekla, posebno se mora voditi računa da se informacije o tim licima prikupljaju, obrađuju i razmjenjuju na povjerljiv način.

Mjera 2: Procjena rizika u slučaju donošenja odluke o spajanju porodice

ŠTA?

U slučaju spajanja porodice važno je ustanoviti stepen bezbjedonosnog rizika za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje u vezi s njegovim roditeljima/rođacima; utvrditi rizik pri povratku u zemlju porijekla ili destinacije u kojima borave njegovi roditelji/rođaci, podrazumijevajući tu i sve socijalne rizike sa kojima se dijete može suočiti, posebno kada se radi o djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje – žrtvi trgovine ljudima.

KO?

MUP/Uprava Policije, INTERPOL, Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima. IOM, UNHCR, MRSS/CSR, Crveni krst Crne Gore.

KADA?

Od trenutka donošenja Odluke o imenovanju staratelja i identifikacije roditelja/bliskih srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

KAKO?

Na osnovu analize informacija prikupljenih s ciljem identifikacije roditelja ili bliskih srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje vrši se procjena bezbjedonosnog rizika u odnosu na spajanje ovog lica sa njegovim roditeljima/bliskim rođacima i u vezi sa njihovim bezbjednim povratkom u zemlju spajanja.

U slučajevima koji su posebno složeni i kompleksni, npr. ako je dijete prodato ili krijumčareno, naročito ukoliko je porodica umiješana, vrši se detaljna procjena za donošenje odluke i pružanje podrške prije ponovnog spajanja, a u saradnji sa nadležnim institucijama zemlje porijekla djeteta.

Ovom procjenom treba da bude obuhvaćena situacija u kojoj su se nalazila djeca i roditelji prije spajanja, njihovo iskustvo za vrijeme razdvojenosti, kao i njihovo trenutno stanje.

Faktori koji ukazuju na to da spajanje porodice možda nije u najboljem interesu djeteta

Nakon što su uloženi razumni naponi, informacije koje su prikupljene o djetetu i njegovoj porodici ipak su i dalje nedovoljne za donošenje prave odluke o tome da li bi spajanje porodice moglo dovesti do kršenja prava djeteta.

Postoje sumnje u pogledu legitimnosti porodičnih odnosa.

Članovi porodice su pružili lažne informacije o osnovnim činjenicama u vezi sa ponovnim spajanjem (kao npr. o identitetu članova porodice).

Postoje indicije o prošlom odnosno sadašnjem zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta u okviru domaćinstva kojem dijete treba da pristupi.

U porodici kojoj će dijete pristupiti vlada takva atmosfera da će dijete najvjerovatnije pretrpjeti fizičku ili emotivnu traumu (npr. član porodice je u pritvoru ili se porodica nalazi u području koje je pogođeno oružanim sukobom/prirodnom katastrofom).

Dijete je otkrilo zlostavljanje/zanemarivanje iz prošlosti ili postoji strah da će u budućnosti pretrpjeti traumu.

Ponovnim spajanjem će, najvjerovatnije, dijete biti izloženo zlostavljanju ili zanemarivanju.

Član porodice kome će se dijete pridružiti nije ni njegov otac, ni majka.

Dijete se nerado spaja sa članom/članovima porodice.

Dijete i član porodice sa kojim se to dijete spaja nikada nijesu živjeli zajedno odnosno nijesu živjeli zajedno duži vremenski period.

Spajanje će rezultirati djetetovim odvajanjem od člana porodice koji mu je blizak ili sa kojim je postojao odnos zavisnosti.

Procjena rizika i bezbjednosti se vrši dobijanjem odgovora na pitanja iz upitnika u Aneksu 3.

Mjera 3: Pronalaženje porodice i informisanje o djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje

ŠTA?

Mjere i aktivnosti koje bi nadležne institucije trebalo da preduzmu s ciljem pronalaženja roditelja/bliskih srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, kako bi uspostavile kontakt sa njima i informisale ih o pronađenom/identifikovanom djetetu, a sve s ciljem započinjanja postupka za spajanje porodice.

KO?

Crveni krst Crne Gore, MRSS/Centar za socijalni rad/staratelj/stručni tim, MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo vanjskih poslova, Međunarodne organizacije (UNHCR, IOM) i organizacije civilnog društva, u skladu sa mogućnostima.

KADA?

Nakon identifikacije roditelja/bliskih srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, izrade procjene rizika, bezbjedonosne provjere i kontakta sa nadležnim institucijama zemlje porijekla.

KAKO?

Obavještavaju se nadležne institucije zemlje u kojoj boravi roditelj ili član porodice djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, a kojih se tiče spajanje porodice.

Zbog hitnosti reagovanja, identifikovane roditelje/roditelja/bliskog srodnika je potrebno kontaktirati putem telefona, mejla, pošte, ili preko Ministarstva vanjskih poslova/Ministarstva unutrašnjih poslova – Uprave policije, međunarodnih organizacija i Crvenog krsta.

Roditelja/e ili bliskog srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje potrebno je informisati na jeziku koji razumiju u vezi sa identifikovanim djetetom (lični podaci, informacije u pogledu vremena, mjesta i načina na koji je ono otkriveno, gdje je smješteno, ko je njegov staratelj i kakav mu je dodijeljen status).

Roditelja/e ili bliske srodnike djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje treba pitati da li hoće da se ponovo spoji sa identifikovanim djetetom.

Roditelj djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje ili drugi član porodice se obavještava o započetom postupku spajanja porodice sa djetetom u zemlji u kojoj to lice boravi, odnosno gde je podnesen zahtjev za azil.

Vrši se procjena u najboljem interesu djeteta da li će roditelj/srodnik djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje lično preuzeti dijete ili će po okončanju postupka spajanja porodice dijete biti upućeno dalje od strane nadležnih institucija Crne Gore, a u saradnji sa nadležnim institucijama zemlje porijekla.

Kontakt sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje olakšavaju nadležne institucije zemlje porijekla, njegovi roditelj ili bliski rođaci.

Treba obavijestiti zamjenika šefa misije zemlje boravka roditelja ili bliskog srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje u Crnoj Gori, odnosno (preko MUP-a) zamjenika

šefa misije treće zemlje koja zastupa interese zemlje boravka roditelja ili bliskog srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje ili pak obavijestiti Ministarstvo vanjskih poslova o spajanju porodice sa djetetom.

Ukoliko nema informacija o zemlji/gradu/adresi boravka identifikovanih roditelja/bliskih srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, treba preduzeti sljedeće radnje u pogledu njihovog pronalaženja:

- izdati zahtjev za posredovanje u pronalaženju roditelja ili bar jednog roditelja ili bliskog srodnika djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje – zahtjev treba da sadrži elemente sadržane u tabeli koja je u prilogu;
- prilikom traženja roditelja ili bliskih srodnika, organizacija Crvenog krsta Crne Gore koristi svoju mrežu saradnje, Ministarstvo unutrašnjih poslova (kao i Ministarstvo vanjskih poslova) međunarode organizacije kao što su UNHCR i IOM;
- u toku postupka treba obratiti pažnju na princip povjerljivosti i zaštite ličnih podataka u vezi s djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje.

Kada se pronađu roditelji ili bliski srodnici djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, primjenjuje se postupak za nađene roditelje.

U slučaju kad je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje žrtva trgovine ljudima, primjenjuje se isti postupak, ali se, takođe, obavještava i MUP u zemlji porijekla.

Mjera 4: Priprema za povratak odnosno upućivanje u treću zemlju

ŠTA?

Potrebno je da nadležne institucije preduzmu određene mjere i aktivnosti kako bi osigurale ispunjavanje preduslova za bezbjedan povratak ili upućivanje u treću zemlju djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje – žrtve trgovine ljudima, i tako omogućile njegovo ponovno spajanje sa porodicom.

KO?

MRSS/CSR, MUP/Uprava Policije-odsjek za strance, vize i Grupa za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenje migranata, Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, MVP, Crveni krst Crne Gore, UNHCR, IOM.

KADA?

Nakon što su se stekli uslovi za bezbjedan povratak djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje, i to kad su:

- osigurani socijalni uslovi;
- primljena odobrenja iz zemlje prijema, donijeta odluka o povratku djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje;
- obezbijedena putna dokumenta.

KAKO?

Odluku o povratku/spajanju sa porodicom djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje donose stručni radnici nadležnog Centra za socijalni rad pri čemu se strogo vodi računa o najboljem interesu djeteta.

Nakon što je donijeta odluka o povratku ili upućivanju u treću zemlju djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, potrebno je da staratelj ili stručni tim obavijeste dijete o donešenoj odluci, i da ga informišu o potrebi otpočinjanja sa pripremama.

Ovo obavještenje treba da sadrži informacije o zakonskim mogućnostima na koje dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje ima pravo prilikom boravka u zemlji prijema.³⁹

Obavještenje sadrži:

informacije o mogućnostima koje se pružaju u zemlji porijekla;
 informacije o dostupnim socijalnim uslugama;
 informacije o dostupnoj specijalizovanoj pomoći, npr. psihosocijalnoj pomoći, besplatnoj pravnoj pomoći i sl.;
 mogućnost medicinske pomoći;
 mogućnost smještaja;
 mogućnost daljeg obrazovanja i stručnog usavršavanja;
 informacije o načinu povratka mogućim posljedicama povratka u zemlju porijekla;
 kontakt osobe i organizacije;
 informacije o mogućnostima i pravima u trećoj zemlji;
 mogućnost dobijanja boravišne dozvole;
 mogućnost dobijanja azila;
 dostupne socijalne usluge;
 mogućnost psihosocijalne pomoći;
 mogućnost medicinske pomoći;
 mogućnost obrazovanja i kurseva jezika;
 mogućnost smještaja;
 kontakt osobe i organizacije.

Nadležna služba u okviru MUP izdaje putne isprave u skladu sa statusom koji dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje ima u Crnoj Gori.

U svim slučajevima i tokom čitavog postupka za ponovno spajanje porodice potrebno je uzeti u obzir pravilo da dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje ne smije biti vraćeno u treću zemlju, ako bi njegov povratak bio u suprotnosti sa Konvencijom protiv mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, te sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Protokolom za borbu protiv trgovine ljudima, Konvencijom o sprečavanju trgovine ljudima Savjeta Evrope, Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951. i pripadajućim protokolom iz 1967. godine.

³⁹ *U slučajevima kad su djeca odvojena od roditelja ili bez pratnje žrtve trgovine ljudima, Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima koordinira radom relevantnih državnih institucija u pogledu procesa njihovog povratka.

Mjera 5: Povratak/primopredaja

ŠTA?

Povratak/primopredaja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje se vrši radi spajanja porodice, njegovog povratka/prevoza do mjesta/države u kojoj bi trebalo da dođe do spajanja tog lica sa njegovim roditeljem/roditeljima ili bliskim srodnikom/srodnicama, ili do lokacije na kojoj je dogovorena primopredaja. Pod ovim se podrazumijeva:

- organizovati/obezbijediti/izabrati odgovarajuće prevozno sredstvo;
- odrediti pratnju (socijalnog ili zdravstvenog radnika), i aktiviste iz Skloništa za žrtve trgovine ljudima ukoliko je dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje žrtva trgovine ljudima;
- primopredaja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje roditelju/roditeljima ili bliskim srodnicama, pošto je donesena odluka o spajanju sa porodicom, treba da bude izvršena u zemlji prijema ili u Crnoj Gori (na graničnom prelazu);
- primopredaja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje nadležnoj instituciji/organizaciji navedenoj u odluci o ponovnom spajanju porodice, vrši se u zemlji prijema;
- vrši se razmjena cjelokupne dokumentacije.

KO?

MRSS/CSR, roditelj(i) ili bliski srodnici djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, MUP/Odjeljenje za međunarodnu policijsku saradnju; Ministarstvo vanjskih poslova (MVP), Crveni krst Crne Gore, UNHCR, IOM i druge međunarodne organizacije, te organizacije civilnog društva, po raspoloživosti.

KADA?

Nakon što su se stekli uslovi za bezbjedan povratak djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje u vezi s kojim je donesena odluka o ponovnom spajanju sa porodicom.

KAKO?

Prijem i predaja se vrši u Crnoj Gori ili na graničnom prelazu, ili u drugoj zemlji.

Predaju djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje njegovom roditelju/roditeljima ili bliskom srodniku/srodnicama koji su odlučili da prihvate to lice u Crnoj Gori, treba izvršiti na sljedeći način:

- sve činjenice treba provjeriti, kao i sva dokumenta, i izvršiti ličnu kontrolu kako bi potvrdili identitet jednog ili oba roditelja ili bliskih srodnika i njihovog srodstva sa djetetom odvojenim od roditelja ili bez pratnje;
- intervjuisati roditelje ili bliske srodnike djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje kako bi se upoznali sa njihovim budućim namjerama;
- roditelji ili bliski srodnici djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje se obavještavaju o psihosocijalnom stanju tog lica, o ljekarskim pregledima / intervencijama kojima se ono podvrgavalo;
- snima se zapis o spajanju.

Prije odlaska djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje treba obezbijediti sva neophodna sredstva za njegov povratak, a među njima su: putna dokumenta, karta/e za njegovo putovanje, telefonski brojevi i kontakti u slučaju vanrednih situacija, lični predmeti, pratnja/odgovorno lice, te određeni iznos finansijskih sredstava potrebnih tokom putovanja.

Ukoliko identifikovani i locirani roditelji ili bliski srodnici iz različitih razloga nijesu za spajanje porodice u Crnoj Gori, crnogorske institucije će u skladu sa pozitivno pravnim propisima predati dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje – u zemlji prijema.

U tu svrhu preduzimaju se sljedeći koraci:

Izrađuje se plan povratka za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje koji obuhvata:

- dobijanje saglasnosti od zemlje prijema;
- usaglašavanje i definisanje uslova u vezi s povratkom;
- utvrđivanje pratnje za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje;
- planiranje i obezbjeđivanje sredstava u vezi s povratkom;
- dogovaranje i obezbjeđivanje prevoznih sredstava;
- planiranje i usaglašavanje sa socijalnom službom u zemlji prijema koja će učestvovati / posredovati u prijemu i predaji deteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje;
- popunjavanje dokumentacije koja će se razmjenjivati sa zemljom prijema;
- pružanje usluga prevoza.

SOP - PETI KORAK: INTEGRACIJA U DRUŠTVO

Ovaj SOP sadrži niz planiranih mjera i aktivnosti koje treba preduzeti od strane nadležnih institucija uključenih u zaštitu djece odvojene od roditelja i bez pratnje, s ciljem zaštite njihovih prava, lokalne integracije i pružanja dugoročne pomoći u smislu najboljeg interesa djeteta.

Mjera 1: Dugoročni plan pomoći

ŠTA?

Dugoročni plan pomoći sadrži nekoliko aktivnosti usmjerenih na zaštitu dječijih prava u procesu društvene integracije u zemlji prijema.

Dugoročni plan pomoći treba da sadrži:

- individualnu procjenu;
- socijalnu zaštitu;
- smještaj;
- psihosocijalnu podršku;
- zdravstvenu zaštitu;
- obrazovanje;
- pravnu pomoć.

KO?

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Centar za socijalni rad, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvjete, MUP – Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Crveni krst Crne Gore, Advokatska komora Crne Gore, međunarodne i nevladine organizacije, u skladu sa mogućnostima.

KADA?

Nakon rješavanja statusa i regulisanja boravka, kao i nakon izvršene procjene potreba.

KAKO?

Dugoročni plan pomoći za dijete odvojeno od roditelja i bez pratnje je individualni dokument koji treba da se zasniva na prethodnoj procjeni potreba ove kategorije lica.

Individualnu procjenu potreba za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje treba vršiti u svim slučajevima, naročito uzimajući u obzir pojedine karakteristike svakog pojedinačnog slučaja, situaciju i okolnosti pod kojima se dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje zbrinjava u zemlju ili se vrši njegov povratak u zemlju porijekla.

Mjera 2: Socijalna zaštita

ŠTA?

Imenovanje staratelja i formiranje stručnog tima koji će tokom cijelog procesa, 24 časa/ sedam dana u nedjelji preuzeti na sebe ulogu adekvatnog zbrinjavanja i koji će takođe vršiti aktivnu ulogu u planiranju, implementaciji i kontroli primjene mjera i zaštite prava djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

Ukoliko se utvrdi da dijete nema bližih srodnika ili da roditelji nijesu pronađeni, potrebno je dijete zbrinuti u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti Crne Gore.

KO?

Centar za socijalni rad u saradnji sa: djetetom odvojenim od roditelja i bez pratnje, skloništem za žrtve trgovine ljudima ili drugim odgovarajućim ustanovama.

KADA?

Nakon imenovanja Staratelja i tokom čitavog procesa.

KAKO?

Nadležni centar za socijalni rad i Nacionalno skloniste za žrtve trgovine ljudima, uz pomoć specijalno obučenog tima za rad sa djecom, a naročito sa djecom odvojenom od roditelja ili bez pratnje, kao posebno ranjivim kategorijama djece i sa djecom – žrtvama trgovine ljudima.

Sastav stručnog tima čine obučeni socijalni radnici, psiholozi, pedagozi, pravnici. Staratelj, budući da je i on uključen u planiranje mjera, takođe treba da bude prisutan tokom njihove primjene, naročito nakon smještanja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje.

Staratelj/stručni tim sarađuje sa svim relevantnim vladinim organima, međunarodnim organizacijama i civilnim sektorom kako bi se odgovorilo potrebama djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje – žrtve trgovine ljudima, pružila mu se stručna pomoć, te razmijenila iskustva.

Mjera 3: Smještaj

ŠTA?

Pronalaženje rješenja za smještaj koji je u najboljem interesu djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje i u skladu sa zakonskim mogućnostima; te stvaranje takvih uslova života koji će pomoći djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje da se integriše u društvene tokove.

Prilikom pronalaženja najboljeg rješenja za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje, posebnu pažnju treba posvetiti djetetu, potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima.

KO?

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Centar za socijalni rad, MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.⁴⁰

KADA?

Odmah nakon identifikacije i imenovanja staratelja.

KAKO?

O izboru načina i oblika smještaja za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje, konkretno odlučuje staratelj/stručni tim. Odluka se zasniva na zakonskim rješenjima koja su predviđena Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti i Porodičnom zakonu, shodno raspoloživim kapacitetima i oblicima hraniteljske njege koje nudi Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

Smeštaj bi trebalo da dâ rješenje koje će djetetu odvojenom od roditelja ili bez pratnje obezbijediti uslove života koji imaju karakteristike porodičnog doma.⁴¹

Prilikom izbora odgovarajuće hraniteljske porodice potrebno je voditi računa o pojedinačnim karakteristikama djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, njegovoj zemlji porijekla, jeziku/jezicima koji on razumije i/ili govori, njegovoj vjeri, porodičnoj istoriji i drugim ličnim osobinama i specifičnostima.

Najbolje rješenje je, tamo gdje je to moguće, odabir hraniteljske porodice iste nacionalnosti ili zemlje porijekla.

Hraniteljsku porodicu treba takođe obučiti, što je naročito važan faktor u obezbjeđivanju kvalitetnih uslova života za dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje.

Mjera 4: Obrazovanje i zdravstvena zaštita**ŠTA?**

Djeca odvojena od roditelja ili bez pratnje imaju pravo na zdravstvenu i socijalnu dječiju zaštitu i obrazovanje kao i svaki građanin Crne Gore.

KO?

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, MUP Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.

KADA?

Od trenutka prijema djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, kao i nakon regulisanja njegovog pravnog statusa u Crnoj Gori.

⁴⁰ *U skladu sa članom 84 Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca

⁴¹ *Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, član 65, 66, 67, 68.

KAKO?

Dijete odvojeno od roditelja ili bez pratnje ima obezbijeđen pristup primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj zdravstvenoj zaštiti u skladu sa pozitivno pravnim propisima Crne Gore.

Analizom prikupljenih podataka i procjenom potreba utvrđen je stečeni nivo znanja djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje, na osnovu čega će biti određena odgovarajuća vrsta edukacije za ta lica.

Učenje crnogorskog jezika biće obezbijeđeno na osnovu prethodno uspostavljenog programa.

Staratelj/stručni tim, Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima će u kontinuitetu pratiti napredak djeteta odvojenog od roditelja ili bez pratnje i djeteta odvojenog od roditelja i bez pratnje – žrtve trgovine ljudima, vodeći računa o njegovim/njenim potrebama i željama.

Aneks 1. Indikatori za preliminarnu identifikaciju djece odvojene od roditelja ili bez pratnje

Dijete je bez pratnje

- Dijete izjavljuje da nijedan od roditelja, bliskih rođaka, kao ni članovi šire porodice nijesu u blizini.
- Dijete izjavljuje da su se roditelji/rođaci/bliska osoba ranije izgubili na putu, kao i da nije znalo gdje se nalaze.
- Dijete izjavljuje da su se njegovi roditelji/rođaci/bliske osobe izgubili prilikom prelaska prethodne granice.
- Dijete navodi da je roditelj/staratelj/odgovorno lice usljed povrede/bolesti ostalo u prethodnoj zemlji boravka.
- Dijete kaže da je iz svog mjesta krenulo upravo da bi se školovalo i radilo u zemljama Zapadne Evrope.

Dijete je odvojeno od porodice

- Dijete navodi da su se roditelji/staratelji ranije izgubili na putu ili prilikom prelaska prethodne granice.
- Dijete navodi da je član iz jedne veće porodice zabrinut zbog njega pa ga prihvata do djetetovog spajanja sa porodicom ili do zemlje odredišta.
- Odrasla osoba u pratnji djeteta tvrdi da je njegov srodnik i prihvata da se brine za dijete u skladu sa uobičajenim normama u svom okruženju.
- Posmatranjem nam izgleda da se dijete ne osjeća sigurno u prisustvu srodnika.
- Dijete/odrasla osoba navodi da su roditelj/roditelji djeteta umrli u zemlji porijekla.
- Dijete pokazuje vidljivu patnju zbog razdvajanja od roditelja/odgovorne odrasle osobe.
- Dijete nema emocionalne reakcije na odvajanje od roditelja/staratelja/odgovorne odrasle osobe.

Dijete dolazi sa grupom bez odgovorne odrasle osobe

- Dijete kaže da putuje sa grupom poznatih osoba sa kojima je krenulo iz svog mjesta.
- Dijete kaže da je duže vrijeme putovalo sa grupom koju je sreća tokom putovanja.
- Opservacijom je utvrđeno da se dijete ne osjeća dobro u grupi/da je nezaštićeno.
- Grupa izjavljuje da će se brinuti za dijete do dolaska na odredište.

Dijete je odvojeno od grupe

- Dijete navodi da je prilikom prelaska granice izgubilo grupu sa kojom putuje.
- Dijete kaže da je sa grupom koju je izgubilo bilo već duže vrijeme i želi da je pronađe.
- Dijete oklijeva da odgovori na to da je izgubilo kontakt sa grupom.
- Dijete kaže da je jedno kraće vrijeme bilo sa grupom koju je izgubilo.

Dijete se nalazi u situaciji povećanog rizika koja prijeti da ugrozi njegov život

- Dijete ostaje bez dokumenata, telefona, ranca i druge opreme neophodne za putovanje.
- Dijete nema novca da nastavi putovanje.
- Majka novorođenčeta ili bebe pati od nedostatka sna, savladava je umor i tuga.
- Dijete kaže da je izgubilo roditelje, da je izgubilo grupu.

Dijete traži pomoć

- Dijete traži pomoć, navodi da je opljačkano, prisiljeno da radi ono što ne želi, da je eksploatisano itd.

ANEKS 2. Indikatori za identifikaciju djece odvojene od roditelja ili bez pratnje – žrtve trgovine ljudima

Fizički indikatori trgovine ljudima

Zaposleni koji direktno dolaze u kontakt sa žrtvom trafikinga moraju imati znanja o fizičkom, seksualnom zdravlju i znacima koji ukazuju na to da je osoba žrtva modernog ropstva.

Opšti indikatori obuhvataju:

Dijete izgleda zastrašeno/zaštićeno od strane saputnika.
Saputnici prijete djeci verbalno ili fizički.
Velika zavisnost od saputnika.
Djeca se nalaze pod kontrolom krijumčara migranata.
Otkriveno da grupa djece putuje sa jednim ili više saputnika koji nijesu njihovi roditelji niti staratelji.
Djeca koja tvrde da imaju nekoga u zemlji prijema ko im je obećao obrazovanje ili posao.
Djeca koja traže odobrenje od saputnika uz pomoć govora tijela.
Prisustvo saputnika čini ih uznemirenim ili nervoznim.
Djeca izgledaju dezorjentisana ili nijesu svjesna okoline.
Djeca se plaše državnih službenika.

Fizički indikatori mogu obuhvatati:

Ozljeđe koje su očigledno rezultat fizičkog napada ili kontrolnih mjera.
Neurološki simptomi, glavobolje, vrtoglavice, gubitak pamćenja.
Gastrointestinalni simptomi (simptomi koji se odnose na želudac ili crijeva).
Kardiovaskularni simptomi (simptomi koji se odnosi na srce).
Koštano-mišićni simptomi (simptomi koji se odnose na kosti ili mišiće).
Tetovaže ili druge oznake koje ukazuju na vlasništvo od strane eksplloatatora.

Indikatori seksualnog zdravlja mogu obuhvatati:

Trudnoća koja je posljedica modernog ropstva ili nedavno i prisilno okončanje trudnoće.
Polno prenosive bolesti.
Povrede seksualne prirode.
Ginekološki simptomi kao što su urinarni ili vaginalne infekcije, zapaljenje karlice, bol ili nepravilno krvarenje.

Psihološki indikatori modernog ropstva mogu biti:

Pokazivanje straha ili uznemirenost / Depresija (nedostatak interesovanja za bilo kakvu aktivnost, nezainteresovanost za opštenje sa drugim pojedincima, beznadežnost) / Izolacija.

Patnje nastale usled post-traumatskog stresa i/ili putem niza drugih mentalnih ili fizičkih bolesti izazvanih traumama mogu biti:

Neprijateljstvo.
Agresija.
Teškoće u prisjećanju detalja ili čitavih sekvenci.
Problem sa koncentracijom.
Korišćenje droga.
Upotreba alkohola.
Samopovređivanje.
Suicidalna osjećanja.
Osjećaj krivice, srama i sveukupnog gubitka kontrole.

ANEKS 3

1. Uputstva za državne organe koji prvi dođu u kontakt sa UASC licem

Upozorenje: Vi možete pomoći porodicama da budu zajedno

1. Ko je dijete bez pratnje odnosno odvojeno dijete?

Djeca bez pratnje su djeca koja su odvojena od oba svoja roditelja i drugih srodnika, i ne ukazuje im se briga od strane odrasle osobe koja je prema zakonu ili na osnovu običaja dužna da to učini. Odvojena djeca su djeca odvojena od oba roditelja ili od prethodnog, na osnovu zakona ili običaja određenog, primarnog njegovatelja, ali ne obavezno od drugih rođaka. Ovdje se podrazumijevaju i djeca u pratnji drugih odraslih članova porodice.

2. Ko je odgovoran za djecu bez pratnje i odvojenu djecu (UASC)?

[unesite ime/kontakt detalje organizacije/a, i kontakt osobu za zaštitu djece-UASC lica]

3. Ukoliko ste naišli, ili Vam govore o očiglednom primjeru djeteta bez pratnje odnosno odvojenog djeteta:

- Nemojte pretpostavljati da se dijete izgubilo već provjerite da li se radi o djetetu bez pratnje ili djetetu odvojenom od porodice. Ako je dijete samo, roditelj/ straratelj može biti negdje u blizini, tako da prvo što treba da uradite je da pitate ljude u blizini da li neko poznaje dijete.
- Neka dijete ostane tamo gdje je, osim ako je u opasnosti.
- Procijeniti situaciju neposrednog rizika (okruženje, zlostavljanje, trafiking eksploatacija) i preduzeti mere za rješavanje rizika, gdje je to potrebno.
- Povežite dijete sa odgovarajućom kontakt osobom
- Zabilježiti osnovne biološke podatke o djetetu i dati ih ustanovi za zaštitu djece i pronalaženje porodice: ime, starost, pol, trenutna lokacija, adresu doma, i ime / veza sa trenutnim pružaocem njege (ako postoji). Ako dijete nije u stanju pružiti informacije, trebate uraditi sljedeće:
- Ako je dijete sa grupom ljudi, pitajte da li neko ima informacije o djetetu i zabilježite sve detalje koji mogu pomoći pri pronalaženju, uključujući gdje je on/ona pronađen, sa kim i odakle je grupa putovala. Ako o djetetu brinu članovi proširene porodice ili zajednice, savjetujte ih gdje da odvedu dijete zbog dokumentacije za pronalaženje.
- Ako je dijete samo, pitajte da li oni u blizini poznaju dijete i, ukoliko nema neposredne opasnosti, neka dijete neko vrijeme ostane na toj lokaciji, u slučaju da ga neko traži.
- Ne premještajte dijete sa tog mjesta, osim ako niste umnogome zabrinuti za njegovu bezbjednost

- Pozovite ustanovu za zaštitu djece i UASC lica, dajte im djetetove biološke podatke i lokaciju i organizujte sljedeće korake. Informišite dijete o tome šta će uslijediti.
- Ukažite podršku kontakt osobi za zaštitu djeteta u pogledu direktnog rješavanja djetetove situacije na način što ćete je povezati sa službama. Kakogod, uvjerite se da su djetetova odjeća kao i lične stvari uz njega; Ovo bi vam moglo pomoći u procesu pronalaženja djetetove porodice.

4. Nemojte:

- Premjestiti dijete ili mu oduzeti njegu, osim ako ono nije u situaciji neposrednog rizika.
- Obećati djetetu da ćete pronaći njegove roditelje/njegovatelja.
- Prepustiti dijete samom sebi bez odgovarajuće kontakt osobe.
- Davati podatke o djetetu nekom drugom osim kompetentnim organizacijama za zaštitu djece ili kontakt osobi.

2. Utvrđivanje najboljeg interesa djeteta

PRIJEDLOG: OCJENJIVANJE

Formular za registraciju je popunjen

Da li su potrebne dodatne informacije za vođenje slučaja?

Da li ima konkretnih / složenih / pojedinačnih potreba i pitanja u pogledu zaštite ?

DA

Sačinite pojedinačnu procjenu slučaja - npr. procjenu najboljih interesa (PNI).

NE

Razmotrite potrebu redovne procjene pojedinca, budući da se otpornost i okolnosti djeteta mijenjaju tokom vremena.

1. Obrasci za verifikaciju

OBRAZAC ZA VERIFIKACIJU DJETETA KAD JE DIJETE ODVOJENO OD PORODICE			
Šifra djeteta: _____ .			
Ime djeteta:			
Pol (zaokruži jedno):	Muški pol	Ženski pol	
Trenutna adresa djeteta:			
Ime majke:			
Adresa prije razdvajanja:			
Mjesto gdje se nalazi kuća:			
Starost:		Državljanstvo:	
Ulica br.:	zona:	područje:	država:
Druge informacije u vezi sa adresom:			
2. VERIFIKACIJA / PROVJERA			
Da li informacije iz Obrasca za provjeru odraslih lica odgovaraju informacijama dobijenim u Obrascu za registraciju djeteta? (zaokružite jedan odgovor)			
DA		NE	
Objasnite nepodudarnosti:			
3. INFORMACIJE O ŽELJAMA DJETETA			
Da li dijete prepoznaje odraslu osobu koja traži ponovno spajanje? (zaokružite jedan odgovor)			
DA NE Ako je odgovor - NE, obrazložite:			
Koje informacije dijete traži i šta želi da zna o svojoj porodici prije ponovnog spajanja?			
Da li preporučujete da do ponovnog susreta dođe? (zaokružite jedan odgovor)			
DA		NE	
4. NEOPHODNOST DALJEG DJELOVANJA			
Ako se ponovno spajanje ne preporučuje, koje su to dalje mjere koje predlažete?			
DA		NE	
Ime osobe koja obavlja intervju:		Datum:	
Naziv organizacije/ustanove:			

OBRAZAC ZA VERIFIKACIJU ODRASLOG LICA KAD JE DIJETE ODVOJENO OD PORODICE			
Šifra djeteta: _____			
Vrsta centra (zaokruži jedan odgovor):			
Sirotište	Ustanova za usvajanje / privremeni dom	Siguran dom	Specializovani dom
1. Da li imate odvojeno dijete? (zaokruži jedan odg.)		DA	NE
2. Identiteted djeteta			
Koje je ime djeteta?		Nadimak/ci:	
Starost:		Pol (zaokruži jedan odgovor): muški / ženski	
Da li prepoznajete dijete sa neke od fotografija?			
3. Porodična istorija			
Ime majke djeteta?		Da li je živa? (zaokruži jedan odgovor)	
		DA	NE NE ZNAM
Ime oca djeteta?		Da li je živ? (zaokruži jedan odgovor)	
		DA	NE NE ZNAM
Kako se zovu ostali članovi porodice i gdje žive?			
4. Informacije prije odvajanja			
Gdje je dijete živjelo prije razdvajanja?			
Ulica br.:	zona:	područje:	zemlja:
Druge informacije u vezi sa adresom:			
Koje informacije imate o djetetu i njegovom životu prije odvajanja? (npr. ime škole, susjeda, drugova, kontakt telefona, i dr.)			
Kojih se važnih događaja sjećate, a da ih dijete možda pamti?			

OBRAZAC ZA VERIFIKACIJU ODRASLOG LICA KAD JE DIJETE ODVOJENO OD PORODICE			
Šifra djeteta: _____			
Vrsta centra (zaokruži jedan odgovor):			
Sirotište	Ustanova za usvajanje / privremeni dom	Siguran dom	Specializovani dom
1. Da li imate odvojeno dijete? (zaokruži jedan odg.)		DA	NE
2. Identiteted djeteta			
Koje je ime djeteta?		Nadimak/ci:	
Starost:		Pol (zaokruži jedan odgovor): muški / ženski	
Da li prepoznajete dijete sa neke od fotografija?			
3. Porodična istorija			
Ime majke djeteta?		Da li je živa? (zaokruži jedan odgovor)	
		DA	NE NE ZNAM
Ime oca djeteta?		Da li je živ? (zaokruži jedan odgovor)	
		DA	NE NE ZNAM
Kako se zovu ostali članovi porodice i gdje žive?			
4. Informacije prije odvajanja			
Gdje je dijete živjelo prije razdvajanja?			
Ulica br.:	zona:	područje:	zemlja:
Druge informacije u vezi sa adresom:			
Koje informacije imate o djetetu i njegovom životu prije odvajanja? (npr. ime škole, susjeda, drugova, kontakt telefona, i dr.)			
Kojih se važnih događaja sjećate, a da ih dijete možda pamti?			

5. Razdvajanje - okolnosti			
Datum razdvajanja:		Mjesto razdvajanja:	
		Osoba/e su razdvojene od:	
6. Okolnosti zbog kojih je došlo do razdvajanja (šta je uticalo da dođe do razdvajanja, sa kim je dijete bilo, itd.)			
7. Informacije o članu porodice koji ga traži			
Kako je vaše ime?		Starost:	Kontakt telefon:
Pol (zaokruži jedan odgovor): muški/ženski		Odnos/srodstvo s djetetom:	
Ulica br.:	zona:	područje:	zemlja:
Druge informacije u vezi sa adresom:			
Da li je još neko dijete odvojeno?	Imena:	Srodstvo/odnos:	
8. Pristajanje da se vodi briga o djetetu			
Da li želite da dijete dođe i živi sa vama?	DA	NE	
Da li ste u stanju da se brinete o djetetu?	DA	NE	
Ukoliko niste, da li postoji neki drugi član porodice koji bi mogao da uzme ovo dijete?			
Puna adresa ovog drugog člana porodice:			
Ulica br.:	zona:	područje:	zemlja:
Druge informacije u vezi sa adresom:			
9. Dogovor o uzimanju djeteta			
Slazem se da odvedem ovo dijete u svoj dom, da živi sa nama i da bude dio moje porodice	DA	NE	
Ime / Potpis / Otisak prsta:			
10. Komentari i primjedbe; Ime socijalnog radnika:			
Datum:		Komentari:	
Organizacija/ustanova:			

Obrazci

**Ministarsvo unutrašnjih poslova
Uprava policije
Sektor granične policije
Odsjek za strance vize i
suzbijanje nezakonitih
migracija
Prihvatilište za strance**

Obrazac br. 1

ZAPISNIK o prijemu stranca u Prihvatilište

**Ovim se
potvrđuje
da je**

_____ (prezime, rođeno prezime i ime, imena roditelja)

_____ (datum, mjesto i država rođenja)

**Primljen u
Prihvatilište:**

_____ (datum i vrijeme)

_____ (nadležni policijski službenik koji je sproveo stranca do Prihvatilišta)

_____ (policijski službenik Prihvatilišta koji je prihvatio stranca)

**Preuzeti spisi i
dokumenta:**

Datum _____ godine.

M.P.

(potpis)

(potpis)

**POTVRDA
o oduzetim stvarima strancu**

**Ovim se
potvrđuje
da je od**

_____ (prezime, rođeno prezime i ime stranca)

_____ (datum, mjesto i država rođenja)

_____ (broj putne isprave, izdata od države)

Oduzeto:

Datum _____ godine.

M.P.

(potpis službenog lica)

**Ministarsvo unutrašnjih poslova
Uprava policije
Sektor granične policije
Odsjek za strance vize i
suzbijanje nezakonitih
migracija
Prihvatilište za strance**

Obrazac br. 3

Fotografija
30x35 mm

PRIJEMNI LIST

1.	Prezime, rođeno prezime i ime		
2.	Ime roditelja	otac:	
		majka:	
3.	Pol		
4.	Dan, mjesec i godina rođenja		
5.	Mjesto i država rođenja		
6.	Državljanstvo		
7.	Broj putne isprave, organ koji je izdao putnu ispravu, mjesto i datum izdavanja i rok važenja		
8.	Broj rješenja o određivanju smještaja u Prihvatilištvu		
9.	Datum i vrijeme smještaja		
10.	Zdravstveno stanje		
11.	Oduzeta novčana sredstva (iznos) i predmeti		
12.	Datum otpusta iz Prihvatilišta		
13.	Napomena:		

U _____, dana _____ godine

M.P.

(potpis stranca)

(potpis službenog lica)

KARTON STRANCA

1.	Prezime, rođeno prezime i ime		
2.	Ime roditelja	otac:	
		majka:	
3.	Pol		
4.	Dan, mjesec i godina rođenja		
5.	Mjesto i država rođenja		
6.	Državljanstvo		
7.	Lični opis stranca i posebna obilježja		
8.	Zdrastveno stanje		
9.	Napomena:		

Dana _____ **godine**

M.P.

(potpis službenika)